

Ҳар томчиси ўлчовли неъмат

Сўнгги йилларда дунёда кузатилаётган иқлим ўзгаришлари сув танқислиги каби кўплаб жиддий муаммоларни юзага келтирмоқда. Шу боис сувнинг ҳар қатрасини исроф қилмаслик барчамизнинг бурчимиздир.

Кўпгина сураларда Аллоҳ таоло инсонларга ато этган неъматларини эслатар экан, сувни ҳам алоҳида зикр қилади: **“Сизлар ўзларингиз ичаётган сувни (ўйлаб) кўрдингизми? Уни булутлардан сизлар ёғдирдингизми ёки Биз ёғдирувчимизми? Агар Биз хоҳласак, уни шўр ва аччиқ қилиб қўйган бўлар эдик. Бас, (шу обихаёт учун ҳам) шукр қилмайсизми?”** (Воқеа сураси, 68–70 -оятлар).

Бу ояти карималар орқали Ҳақ таоло бизларга Ер юзидаги барча нарсалар, шу жумладан, сув ҳам ўзининг муайян ҳисоби ва ўлчови билан яратилганини маълум қилмоқда. Керагидан ортиқ ёмғир ёғса, сув тошиб вайронагарчиликлар бўлиши, агар бутунлай ёғмай қўйса, қурғоқчилик, сув танқислиги рўй бериши мумкинлиги таъкидланмоқда.

Оятларда келганидек, сувнинг ҳар бир томчиси ўлчовли. Сув билан экинларни суғорамиз, машина ювамиз, салқинлатиш учун ҳовлиларга ва кўчаларга сепамиз. Таҳорат ва ғусл қилишда фойдаланамиз. Лекин уни қанчалар исроф қилаётганимиз хаёлга ҳам келмайди. Афсуски, бундай улғу неъматга бепарво муносабатда бўлиш

ҳолатлари эса жуда кўп. Сув танқислигидан жаҳонда йилига ўн миллион киши ҳалок бўлаётгани, бир миллиарддан ортиқ киши тоза ичимлик сувига муҳтож бир шароитда сизу биз унинг қадрига етмаслигимиз ношукрликдан бошқа нарса эмас.

Динимизда исроф ҳаром ҳисобланади. Қуръони каримда ва ҳадисларда исроф қаттиқ қораланган, унга йўл қўймасликка буюрилган.

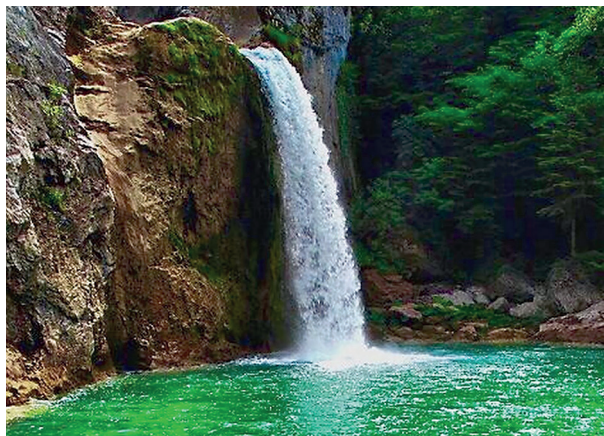
Аъроф сураси 31-оятда: **“Еб-ичинглар ва лекин исроф қилманглар. Чунки У исроф қилгувчиларни севмас”**, деб огоҳлантирган.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анхундан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалардан Саъд розияллоҳу анҳу таҳорат қилаётганларида: **“Эй Саъд, бу исроф нимаси?”** дедилар. Саъд розияллоҳу анҳу: **“Таҳоратда ҳам исроф борми?”** деди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Ҳа, гарчи дарё бўйида турган бўлсанг ҳам”**, дедилар (Имом Аҳмад ва Имом Ибн Можа ривояти).

Таҳоратда ҳам ортиқча сув ишлатиш исроф экан, қолганларини қиёслаб олаверинг. Ҳатто экинга ҳам эҳтиёждан ортиғини ишлатиш исрофдир. Шундай экан, Аллоҳ таолонинг буюк неъматини исроф қилмаслик, тежаб ишлатиш барчамизнинг бурч ва вазифамиз эканини унутмайлик.

Отабек МАМАДИЕВ,

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Фатво маркази мутахассиси

Ишончли арқонни маҳкам тутганлар

Ойша розияллоху анҳодан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Аллоҳ таоло бир ишни пухта қилувчи кишиларни яхши кўради”**, деганлар (Имом Абу Яъло ривояти).

Ҳадис шарҳида ишни пухта, холис адо этиш ҳам ибодат ҳисобланиб, бунинг учун ажру савоблар борлиги баён этилган. Демак, мусулмон киши бирор юмушни мукаммал бажарса, ҳам савоб олади, ҳам Аллоҳнинг назарига тушади. Айниқса, одамларга манфаат келтирадиган ҳалол касбнинг бошини тутса, улuf ажрларга эга бўлади.

Ҳаётда ҳам меҳнатсевар кишилар эл орасида ҳурмат-иззат топади, кўплаб муваффақиятларга эришади, оиласи ҳам ҳавас қилгулик бўлади.

Маҳалламизда олтмиш ёшдан ошган саховатли, меҳнатсевар бир тадбиркор яшарди. У ҳар ишни пухта қиладиган, хонадонини ҳам, корхонасини ҳам обод этган инсон эди. Буни қарангки, у 60 ёшдан ўтганда умра зиёратига борадиган бўлди. Бир ҳафтада умра аҳкомларини ҳам ўрганди. Кўп ўтмай унга ҳаж сафари ҳам насиб этди. Қайтиб келгач эса, оламдан ўтди. Маҳалла оқсоқоллари умри сўнгида унинг муборак зиёратларга бориб келганини холис яхшиликлар қилган ва меҳнатсеварлиги боис Аллоҳнинг унга берган инъоми бўлди, дейишди.

Ўз ишига лоқайд, дангаса, доимо осон йўлни тутадиганларга ҳеч ким ҳавас қилмайди. Эл орасида ҳурмати ҳам, оиласидаги муҳит ҳам шунга яраша бўлади.

Афсус, бугун ўз ишига енгил қарайдиган масъулиятсизлар ортаётгандек. Турли соҳаларга ишимиз тушганда шундай ҳолатларни кўряпмиз. Касбига уқувсиз, салоҳияти бўлмаса-да, бир ўринни эгаллаб олган кимсалар на ишни қойиллатади, на юртга бирор наф келтиради. Гоҳида бир иш қўлидан келмаса-да, ўзини катта уста қилиб кўрсатаётганлар, сифатсиз маҳсулотини мақтаб сотаётган “уддабурон”ларга ҳам дуч келамиз. Бундайлар одамларга зарар келтираётганини, жамият раванқига ғов бўлаётганини англамайдилар.

Бундай одамлар тезда ўзларини ислоҳ қилишлари зарур. Чунки ёлғон ва ҳаром, дангасалик кишини икки дунёсига ҳам зарар келтириб, жаҳаннамга гирифтор этади. Бу ҳақда кўплаб ояту ҳадисларда далиллар бор.

Агар инсон тавба қилиб яхши томонга ўзгарса, Аллоҳ ҳам уни тўғри йўлга ҳидоят қилади. Бу ҳақда Қуръони каримда: **“Албатта, Аллоҳ бир қавмдаги нарсани, токи улар ўзларидаги нарсани ўзгартирмагунларича, ўзгартирмас”** (Рағд сураси, 11-оят), дея марҳамат қилинган. Оят тафсирида келишича, банда бир яхшиликка эришмоқчи бўлса, ўша яхшиликка етаклайдиган хислатларни ўзида мужассам этиши ва унга эришиш учун уриниши лозим. Шундагина Аллоҳ унинг ишида ўзгариш ҳосил қилади, дейилган.

Луқмон сураси 22-оятда: **“Ким гўзал амалларни қилувчи бўлган ҳолида Аллоҳга юз тутса, бас, батаҳқиқ, у ишончли арқонни маҳкам тутибди”**, дея марҳамат қилинган.

Муфассирлар бу оятни: “Ким ҳар бир ишни ихлос билан қилса, Аллоҳнинг амрига бўйсуниб, шариатига эргашса, у ишончли арқонни маҳкам тутган бўлади. Яъни, кўнгли тўқ бўлсин, Ислому мустаҳкам ва ишончли арқон. Бу ёғи ўзига боғлиқ, ҳаракат қилса, албатта ниятига етади”, деб шарҳлашган.

Муртазо ЎЗБЕКОВ,

Оқдарё тумани “Лойиш” жоме масжиди имом-хатиби

Муаллим илм мажлисини танлайди

Бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уйларида чикиб, масжидга кирдилар ва у ерда икки гуруҳга дуч келдилар: бири Қуръон ўқиб, Аллоҳ таолога дуо қилишса, иккинчиси илм ўрганиб, уни таълим беришарди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Ҳаммалари яхшилик узрадир. Булар Қуръон ўқиб, Аллоҳга дуо қилишмоқда, Аллоҳ хоҳласа, (улар сўраган нарсани) беради ёки хоҳласа, (ундан) уларни маҳрум қилади. Мана булар эса, илм ўрганиб, уни таълим беришмоқда. Мен муаллим қилиб юборилганман”**, дедилар-да, уларнинг (илм) мажлисига қўшилдилар.

Имом Ибн Можа ривояти.

Мундарижа

Бугуннинг гапи

Ҳар томчиси ўлчовли неъмат 1

Таянч нуқта

Ишончли арқонни маҳкам тутганлар 2

Тафсир

Нажот кемаси 4

Бош имом-хатиб

**Маърифатга ташналик
саодатга бошлайди** 6

Насиҳат

Солиҳ амал нима? 8

Ҳадис шарҳи

Шайтон ташлайдиган чиркинлик 9

Огоҳлик – давр талаби

Фитна – кўз илғамас хатар 10

Зарурий фикҳ

**Йўл қоидаларига риоя
вожибдир** 12

Ижобатли дуолар

Ҳузурингдан раҳмат ато эт 13

Саҳобалар ҳаёти

Давлатининг довуғи дoston эди 14

Қадрият

Бобомнинг адолати 15

Масала

Сўраган эдингиз... 16

Мутолаа

Маърифат йўлида биринчи қадам 18

Муборак масканлар

Отамиз онамизни топган жой 19

Танишув

Имомнинг сўзи ва амали 20

Болалар саҳифаси

Муруватли вазир 21

Тадқиқот

“Мафотиҳул ғайб” асари ҳақида 22

Яхшиликка чақириш

Табассум ҳам ибодат 23

Тушунча

Мубоҳ 24

Қуръон қиссалари

Қудуққа қулаган қавм 24

Саломатлик

Ёзда қандай овқатланиш керак? 25

Шеърят

Омон бўлсин доим яхши одамлар... 26

Яхшилар ёди

Хислатли инсон эди... 28

Мактубларда манзаралар

Аросат 29

Саодат асрига саёҳат

Уҳуд ғазоти 30

Минтақа

Илм ривожланган ўлка 32

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَعَنَا وَلَا تَكُن مَعَ الْكَافِرِينَ. قَالَ سَأُوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ.

«У (кема) уларни тоғлардек тўлқинлар ичида олиб борар экан, Нух чеккада турган (Канъон исмли) ўғлини чақириб деди: “Эй ўғилчам! Биз билан бирга (кемага) мингин! Кофирлар билан бирга бўлмагин!” У (ўғли) деди: “Мени сувдан сақлайдиган бирор тоққа (чиқиб) паноҳ топарман”. (Нух) деди: “Бугун Аллоҳнинг амридан сақловчи йўқдир. Илло, У Зот кимга раҳм қилсагина уни (сақлар)”. (Шу пайт) иккисининг ўртасини бир тўлқин тўсди ва (ўғли) ғарқ қилинганлардан бўлди» (Худ сураси, 42–43-оятлар).

Нажот кемаси

“У (кема) уларни тоғлардек тўлқинлар ичида олиб борар экан...” ояти каримани Имом Мотуридий раҳимахуллоҳ таъвил қилиб: “Гарчи тўлқинлар тоғдек баланд, ваҳимали ва қўрқинчли бўлса-да, Аллоҳ таолонинг яккаю ягоналигига ва Нух алайҳиссалом У Зотнинг пайғамбари эканига иймон келтирган инсонлар кемага мингач, асло хавотирга тушмадилар. Аллоҳ таоло уларнинг қалбига сакинат солиб қўйди. Аммо кофирлар ясаган кемаларга минган кишилар қўрқувдан дағ-дағ титрар эдилар”, дейди.

Ҳофиз Ибн Касир раҳимахуллоҳ айтади: «Нух алайҳиссалом ясаган кемага одамлар чиққач, у Аллоҳнинг амрига мувофиқ, бутун Ер юзини тўфон қоплаган, тоғлардан ҳам улкан тўлқинлар пайдо бўлишига қарамай, бемалол сузиб борар эди...

Аллоҳ таоло бу ҳолатни Ҳаққо сурасининг 11–12-оятлари ва Қамар сурасининг 13–15-оятларида ҳам баён этган.

Тарих китобларида Нух алайҳиссалом кемаси Жудий тоғи тепасида узоқ вақт сақлангани, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам замонларида уни айрим кишилар кўргани нақл этилади. “Тафсири Ҳилол”да: “Жудий тоғи бугунги кунда Туркия ҳудудларида экани аниқланди. Мазкур кеманинг қолдиқлари ҳам топилган”, дейилган.

Шайх Абдулазиз Мансур “Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири” китобида Нух алайҳиссалом кофир ўғлининг исмини “Канъон” деб келтирган. Ибн Касир раҳимахуллоҳ эса, унинг исми Ём бўлиб, Нух алайҳиссаломнинг тўртинчи фарзанди эканини айтади (“Тафсири Ибн Касир”, 2/443). Ём кофир бўлиб, тўфон бутун Ер юзини қамраб олганида Нух алайҳиссалом кофир ўғлига: “Эй ўғилчам! Биз билан бирга (кемага) мингин! Кофирлар билан бирга бўлмагин!” дейди. Лекин афсуски, ўғил иймон келтирмади, отасининг гапига кирмади.

* * *

Устозларимиздан бири ажойиб воқеани айтиб берди: «Ҳар сафар ҳаж ёки умра ниятида Мадинаи мунаввара ва Маккаи мукаррамага борсам, Икки Ҳарамда фарз намозларида имом Фотиҳадан кейин замсурага Худнинг 40–44-оятларини ўқиса, албатта, йиғлайди. Бунинг боисини бир танишимдан сўрадим. У менга: “Бу йиғи қориларга Нух алайҳиссаломдан меросдир. Нух алайҳиссалом кўзда ёш билан кофир ўғлига: “Иймон келтириб, нажот кемасига мингин”, деганида у бош тортиб, ўз билганидан қолмаган. Оятнинг арабча матни – يَا بُنَيَّ ارْكَب مَعَنَا – (“Эй ўғилчам! Биз билан бирга (кемага) мингин!”) жумласида ҳам иқлоб, ҳам ғунна тажвид қоидаси бор. Бир талаф-

Луқмони Ҳаким ўғлига бундай деди: **“Эй ўғилчам! Бу дунё чуқур денгиз кабидир. Унда жуда кўп одамлар чўкиб кетган. Бу денгизда сенинг кеманг Аллоҳга тақвоинг бўлсин! Унинг елканлари иймонинг бўлсин! Эшаклари Аллоҳга таваккулинг бўлсин! Шундагина бу денгиздан омон чиқасан”.**

фуз қилиб кўринг-а, худди Нух алайҳиссалом каби овозингиз титраб чиқади, у зотнинг ҳолига тушиб, кўзингиздаги ёшни тўхтата олмайсиз”, деди.

Ҳақиқатан, Нух алайҳиссалом вафот этганига неча асрлар бўлди. Аммо бугун ҳам оталар тиргаклари Ислом, иймон, Қуръон, суннат амаллар бўлган **НАЖОТ КЕМАСИ**га фарзандларини чақирганида бош тортаётганлар, бўйин бермаётган ноқобил фарзандлар камми?! Бу дунёни бир уммон, денгиз деб тасаввур қилсак, унда биргина нажот кемаси бор. Дунёда одамлар кўп. Кемада эса озчилик бўлади. Зеро, Қуръони каримнинг бошқа оятларида ҳам нажот топганлар озчилик экани бот-бот зикр этилади. Шундай экан, азиз фарзандлар! Оталаримиз, нуронийлар яхшиликка чақирса, дарҳол уларнинг айтганларини қилишимиз керак.

***

«У (ўғли) деди: “Мени сувдан сақлайдиган бирор тоққа (чиқиб) паноҳ топарман”». Нух алайҳиссаломнинг ўғли бу тўфон ҳам бошқалари сингари келади-кетади деб ўйлайди... Лекин бу офат олдингиларига ўшамаслиги, ундан фақат иймон келтирганларгина омон қолишини кофир ўғил қайдан ҳам биларди.

Ўғлининг бебошлигидан, гапига кирмаганидан ранжиган ота унга: **“Бугун Аллоҳнинг амридан сақловчи йўқдир. Илло, У Зот кимга раҳм қилсагина, уни (сақлар)”,** дейди.

Ота-бола шуларни гаплашиб турганида **“(Шу пайт) иккисининг ўртасини бир тўлқин тўсди ва (ўғли) ғарқ қилинганлардан бўлди”.**

Аллоҳнинг азоби келгач, ҳеч кимни ҳеч нарса қутқара олмайди. Аллоҳ таоло раҳм қилганларгина омон қолади, холос.

Аллоҳ таоло ҳар биримизга аҳли оилаларимиз, фарзандларимиз, яқинларимиз, қавм-қариндошларимиз билан биргаликда нажот кемасига миниб, саодат топишимизни насиб этсин.

“Таъвилоту аҳлис сунна”, “Тафсири Ибн Касир” ва бошқа манбалар асосида Толибжон НИЗОМ тайёрлади.

Банданинг тўрт ҳолати

Мавлоно Ибн Атоуллоҳ Сакандарий айтади:

Бир куни шайхим Абулаббос Марсий ҳузурига бордим. У киши мени табассум билан кутиб олди. Бу ҳолатдан жуда хижолат бўлдим. Чунки ўзимни бундай илтифотга лойиқ деб билмас эдим.

Шунда мен:

– Ҳазратим, Аллоҳга қасамки, мен сизни жуда яхши кўраман, – дедим.

У киши:

– Аллоҳ таоло мени севганингдек, сени ҳам яхши кўрсин, – деди.

Сўнгра ўзимдаги ғамгинлик ва ташвишларимдан у кишига шикоят қилдим.

У киши:

– Одамнинг ҳолати тўрт турли бўлади, бешинчиси бўлмайди: неъмат, бало, тоат ва маъсият. Агар неъматга эришсанг, сендан шукр лозим бўлади. Агар балога йўлиқсанг, сабр қилишинг шартдир. Агар тоат-ибодат билан яшаётган бўлсанг, Аллоҳнинг сенга бўлган фазлини ва марҳаматини мушоҳада қилмоғинг лозимдир. Агар маъсият қилаётган бўлсанг, муқтазои ҳолинг тавба ва истиғфorni тақозо этади, – деди.

Шундан кейин у кишининг ҳузуридан чиқишга турар эканман, гўё ташвишларим эғнимдан кўйлакка ўхшаб ечилгандек бўлди.

Орадан кўп вақт ўтмай у киши ҳолимни сўради. Мен:

– Ҳеч ташвишим қолмади, – дедим.

У киши айтди:

– Сенга айтган ўша гапимни маҳкам тут. Аллоҳга қасам, агар уларга амал қилсанг, шариат аҳлининг пешвоси бўласан.

Маърифатга таъналик саодатга бошлайди

Қорақалпоғистон мусулмонлари қозиёти қозиси Баҳрамаддин РАЗОВ билан суҳбат

– Ассалому алайкум, муҳтарам домла. Аввало, сизни масъулиятли лавозимга тайинланганингиз муносабати билан табриклайман. Аллоҳ таоло ёр ва мададкор бўлсин.

Табиийки, муҳтарам муштарийларни, ўқувчиларни Қорақалпоғистонда сўнгги йилларда диний-маърифий соҳада амалга оширилаётган ислоҳотлар қизиқтиради. Сўзни шундан бошласак.

– Юртимизда диний-маърифий соҳада олиб борилаётган ислоҳот ва ўзгаришлар Қорақалпоғистонда ҳам амалий тус олаётгани барчамизга маълум. Хусусан, Нукус шаҳридаги Муҳаммад Беруний номидаги ўрта махсус ислом билим юрти ўқув дастурлари тубдан янгиланди. Талабалар учун барча шароитлар, қулайликлар ҳозирланди.

Худудларда аҳолининг диний-маърифий эҳтиёжларини қондириш мақсадида хонадонларга ташриф буюрилиб, улар-

нинг муаммолари ўрганиляпти, хайр-эҳсонлар тарқатилляпти. Бундан ташқари, қорақалпоқ тилида диний-маърифий адабиётлар ҳам чоп этилиб, китобхонларга етказилляпти.

– Бу борадаги ишларнинг кўзга кўринарлиси эса, масжидлар фаолияти билан боғлиқ. Шундай эмасми?

– Дарҳақиқат, сўнгги йилларда юртимиз масжидлари буткул янги қиёфага кириб, намозхонлар учун барча шароитлар яратилмоқда. Сўнгги уч йилда 14 та янги масжид очилди, эскилари эса, қайта таъмирланди.

Хўжайли туманидаги “Сарышунгул” ва Нукус шаҳрида “Алланияз Қаҳарман” маҳаллаларида янги масжидлар барпо этиляпти. Қораўзак туманида “Идрис эшон”, Нукус туманида “Имоматдин эшон”, Хўжайли туманида “Муҳаммад Карим”, Амударё туманида “Ноғай эшон”, Тўрткўл туманида “Мунтук бобо”, “Шорахан” масжидларининг бинолари янгидан қуриляпти.

Буюк муфассирлардан Абдурахмон ибн Абу Ҳотим раҳимахуллоҳ Хуросонга келганида у кишини талабалар қуршаб олиб, намозхонлар ёзнинг жазирамасида, қишнинг қаҳратонида қийналиб намоз ўқишларидан шикоят қилиб, масжид қуриш учун эҳсон йиғиб беришларини илтимос қилишади. Шунда буюк олим: «Эй Хуросоннинг бой, савдогар аҳли! Ким масжид қуриш учун эҳсон қилади? Зеро, Пайғамбаримиз алайҳиссалом: **“Ким Аллоҳ учун бир масжид бино қилса, гарчи у какликнинг уясичалик бўлса ҳам, Аллоҳ унга жаннатда бир уй қуриб беради”** (Имом Термизий ривояти), деганлар», деди. Бунга эшитган савдогарлардан бири: “Масжид қурганимнинг эвазига Аллоҳ таоло менга жаннатда уй қуриб

беришига кафил бўласизми? Агар кафил бўлсангиз, бир васиқа ёзиб беринг.

Масжидни ўз ҳисобимдан қуриб бераман”, деди. Шунда олим Аллоҳга таваккул қилиб, кафил бўлди ва васиқа ёзиб берди. Барча шунга гувоҳ бўлди.

Масжид қуриб битказилди. Ўша кеча Ибн Абу Ҳотим раҳимахуллоҳ туш кўрди. Тушида у кишига: “Аллоҳ васиқани амалга оширди. Масжидни қурган кишига жаннатда бир уй қурилганининг хушxabарини бер”, дейилди».

– Қорақалпоғистон Республикасида одамларнинг Ислом маърифатида ташналигини кўрамиз. Уларнинг эҳтиёжларини қондириш ва малакали мутахассисларни жалб қилиш бўйича қандай чоралар кўрилмоқда?

– Одамзод табиатан эътиқодга муҳтож, динга ташна қилиб яратилган. Мана шу эҳтиёж қондирилмаса, инсонлар асло саодатли умр кечири олмайдилар. Қорин тўқ бўлгани билан руҳ оч бўлса, эътиқод, ибодат ўлда-жўлда бўлса, киши чинакам бахтли бўла олмаслиги кундайин равшан.

Мана шу эҳтиёжларни Исломнинг соф ақидаси, Имом Мотуридий бобомизнинг таълимоти билан тўлдириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан ҳисобланади. Жалолиддин Румий ҳазратларининг ушбу сўзлари ҳам бунга яққол далилдир: “Султонлар икки ракат намозда ҳис этган лаззатимни билганларида эди, салтанатнинг пар тўшакларини улоқтириб, кўшинлари билан эшигимизга келар, икки ракат намозга талабгор бўлар эдилар”.

Республикадаги жами 141 нафар мутахассис динимизнинг аҳкомларини, шариат кўрсатмаларини буюк аждодларимизнинг бой илмий меросига таянган ҳолда халқимизга етказиб бермоқда. Эътироф этиш керак, имомларимизнинг бу саъй-ҳаракатлари натижасида аҳолининг Исломга, Расулуллоҳга муҳаббати сезиларли даражада ошди. Лекин эътиқод ўғрилари, ғаламислар ҳамон изғиб юришибди. Шундай экан, биз янада хушёр ва огоҳ бўлишимиз шарт.

Шу боис аҳоли орасида ва таълим муассасаларида кўплаб диний-маърифий суҳбатлар ўтказиляпти. Мазкур учрашувларда ёшлар ёт ғояларга берилиб кетмаслиги учун экстремизм, терроризм ва миссионерликнинг олдини олиш бўйича ҳам тарғибот-ташвиқот ишлари олиб борилмоқда.

Айни дамда Қорақалпоғистон мусулмонлари қозиёти тизимидаги масжидларда жами 64 нафар имом-хатиб ва 77 нафар имом ноиби фаолият юритмоқда. Шундан 24 нафари олий диний, 40 нафари ўрта диний, 77 нафар имом ноибидан 9 нафари олий диний, 68 нафари ўрта диний маълумотга эга. 2019 йилдан буён қорақалпоғистонлик 32 нафар имом-хатиб Тошкент ислом институтига модуль таълим тизими асосида ўқишга қабул қилинди. Улардан 11 нафари олий маълумотли бўлди.

– Имом-хатибларнинг ижтимоий тармоқлардаги тарғибот ишларига ҳам тўхталсангиз.

– Имом-домлалар ҳам интернет сайтларидан, ижтимоий тармоқлардан унумли

фойдаланиб, халқнинг маърифатини юксалтиришга, Исломнинг соф таълимотини аҳоли, айниқса, ёшлар онгига сингдиришга бел боғлашган. Аллоҳ таоло Қуръони каримда: **“Сизлардан яхшиликка даъват этадиган, амри маъруф ва наҳйи мункар ишларини олиб борадиган (бир) уммат бўлсин! Айнан улар (охиратда) нажот топувчилардир”** (Оли Имрон сураси, 104-оят), деб марҳамат қилган.

Ҳанафий мазҳаби уламолари мазкур оятга биноан амри маъруф ва наҳйи мункар билан шуғулланишни фарзи айн, яъни ҳар бир мусулмон зиммасидаги фарз-дир, деганлар. Жумладан, Абу Мансур Мотуридий ҳазратлари ҳам “Таъвилоту аҳлис сунна” асарида шу суранинг 110-, Моида сурасининг 79-оятлари ва бир неча ҳадиси шарифларни далил қилиб, амри маъруф, наҳйи мункар ишларини қилиш ҳар бир мусулмонга фарзи айн-дир, деб таъкидлаган.

Ҳақиқатан, ижтимоий тармоқларнинг, интернет сайтларининг қамрови кенг. Бу имкониятлардан фойдаланиш мақсадида Қорақалпоғистон мусулмонлари қозиёти тизимидаги барча масжидларнинг телеграм каналлари, шаҳар ва туман марказий масжидларнинг расмий сайтлари самарали ишлаб турибди.

Бизнинг raziyulet.uz расмий диний-маърифий сайтимиз ва унинг ижтимоий тармоқларида имом-хатибларимизнинг ранг-баранг чиқишлари, диний-маърифий мавзудаги мақолалар, жума мавъизалари, аудио ва видеороликлар мунтазам бериб борилмоқда.

– Аллоҳ таоло барча хайрли ишларингизда ёр ва мададкор бўлсин!

Юсуп САБУРОВ
суҳбатлашди.

Солиҳ амал нима?

“Солиҳ амал” ибораси Қуръони каримнинг етмишдан ортиқ оятида зикр этилган.

“Эркакми ё аёлми – кимда-ким мўмин бўлган ҳолида бирор солиҳ амал қилса, бас, Биз унга ёқимли ҳаёт бахш этурмиз ва уларни ўзлари қилиб ўтган гўзал (солиҳ) амаллари баробаридаги мукофот билан тақдирлаймиз” (Наҳл сураси, 97-оят).

Солиҳ амалнинг ўзи нима? Солиҳ амал деганда кўпинча ҳаёлимизга намоз, рўза каби ибодатлар келади. Ҳадисларда эса, савобли ишлар қаторида зикр қилинадиган бир қанча солиҳ амаллар ҳақида баён қилинади. Масалан, одамларга озор етказмаслик, йўл юзида ётган нарсани четга олиб қўйиш, яхшиликка буюриш, ёмонликдан қайтариш ва яна қанчадан қанча бизнинг назаримизда оддийгина туюлган амалларга тарғиб этилади. Афсуски, кўпчилигимиз бу ишларга бепарво қараймиз. Аслида, инсоннинг амал дафтарини савобларга тўлдирадиган солиҳ амалларни ҳар куни, ҳар ерда қилиш имкониятига эгамиз. Фақат бунга озгина диққат-эътибор ва ихлос бўлса, кифоя.

Нафснинг қадри

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу бир куни минбарга чиқиб: “Жамоат намозига келин-глар”, деб нидо қилди. Одамлар тўпланишганда бундай деди: “Эй одамлар! Мен кичкина болалигимда Макка аҳолисининг қўйини боқар эдим. Қўйларни қабул қилиб олардим, уларни суғорардим, соғардим. Тагларини тозалар эдим. Эвазига бир ҳовуч хурмони олдимга қўйиб кетишар эди. Агар билмасангиз, билиб қўйинг, мен шуларни қилар эдим”.

Шу гапларни айтиб минбардан тушди. Шунда Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу: “Эй амирул мўминин, Аллоҳ номига қасамки, шу гапларингиз билан сиз ўзингизни қадрингизни ерга уриб қўймадингизми?!” деди. Шунда ҳазрати Умар: “Мен айнан шуни истаган эдим. Нафсим менга амирул мўминин эканимни сўйлайди. Мен уни одобга чақириб, унга ўз қадрини билдириб қўйишни истадим”, деб жавоб берди.

Ҳомиджон домла ИШМАТБЕКОВ
таржималари

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: **«Гумон қилишдан сақланинглар, албатта, гумон қилиш энг ёлғон сўздир. Баъзингиз баъзингизни ёмонликка ундаманглар. Айб-нуқсон ахтарманглар. Бир-бирларингизга ҳасад қилманглар, бир-бирларингизга орқа ўғирманглар, бир-бирларингизни ёмон кўрманглар. Аллоҳнинг биродар бандалари бўлинглар!»** (Имом Бухорий ривояти).

Шайтон ташлайдиган чиркинлик

“Гумон қилишдан сақланинг”, яъни гумон қилишдан тийилинг. Хусусан, яхши кишилар ҳақида ёмон гумон қилманг. Гумон бирор-бир далилсиз қалбга ўзга ҳақида ўрнашиб қоладиган ёмон ўйдир, тўхматдир. Имом Ғаззолий айтади: “Гумон қилиш ёмон гап айтиш каби ҳаромдир. Ҳаром бўлган гумон қалбда бошқалар ҳақида ёмон деб ўрнашиб қолган ўй-ҳукмдир. Биз шу гумондан қайтарилганмиз. Аммо қалбга бир кириб, яна чиқиб кетадиган ўй-хаёллар афвдир. Қалблардаги сирларни ҳамма ошкору яширин нарсаларни билувчи Аллоҳ таоло билади. Шунинг учун биз мусулмонлар ўзга бир мусулмон ҳақида ёмон ўйда бўлмаслигимиз керак. Агар кимдадир бирор зиллатни, хатони аниқ кўрсак, у хатони узрга ё адашишга йўйиб бўлмаса, ана шунда кўрганимизга қараб у ҳақда бирор тўхтамга келсак бўлади.

Сиз кўрмаган, эшитмаган нарсани қалбингизга шайтон ташлайди. Биз мусулмонлар шайтоний хаёлларга берилмаслигимиз, уни тўғри деб ишонмаслигимиз керак”.

Ориф Зарруқ айтади: “Ёмон гумон Ҳақ тарафида ҳам, халқ тарафида ҳам бўлмаган, нопок қалбда пайдо бўлади”.

“...Албатта, гумон қилиш энг ёлғон сўздир”, яъни кўнгилда туғиладиган сўзларнинг энг ёмонидир. Имом Ғаззолий айтади: “Мусулмонлар ҳақида ёмон гумон қилиш шайтоннинг ҳийлаларидандир”.

“Айб қидирманглар”, яъни одамлар ортидан яширинча маълумотларни тўпламанглар. Фақат бир яхши кишини ҳалокатдан қутқариб қолиш учун, масалан, бир ишончли киши “бир одам бошқа биров билан фалончини ўлдириш учун махфий учрашди”, деса, ёки бир аёл билан зино қилиш

учун учрашди, деса, бунда яширин маълумот олиш мумкин бўлади.

“Баъзингиз баъзингизни ёмонликка ундаманг”. Биз мусулмонлар ёмонлик йўлида эмас, яхшилик йўлида бирлашишга буюрилганмиз.

“Бир-бирларингизга ҳасад қилманглар”. Яъни бирингиз бошқангиздан бир неъматнинг кетишини истамасин.

“...Бир-бирларингизга орқа ўғирманглар”. Яъни ўзаро алоқаларингизни узманглар.

“...Бир-бирларингизни ёмон кўрманглар”. Яъни, бир-бирларингизни ёмон кўриб қолишга сабаб бўладиган ишларни қилманглар. Бундай қилиш яхшиликка олиб келмайди.

“Аллоҳнинг биродар бандалари бўлинглар”. Яъни, айтиб ўтилган ишларни қилманглар, биродар бўлишингизга сабаб бўладиган яхши хулқлар билан хулқланинглар. Шунда ўзаро аҳл биродар бўласизлар.

Ҳамроқул ХОЛБОВЕВ,

Бекобод тумани “Улуғбек” масжиди
имом хатиби.

Шайх Нуриддин ХОЛИҚНАЗАР,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси
раиси, муфтий

нинг ўзлари: “Сизларга менинг суннатим-
ни ва рошид халифаларнинг суннати
нутмоқлик лозимдир. Бас, уни маҳкам

Фитна – кўз илғамас хатар

(Охири. Бошланиши ўтган сонларда.)

ФАТВОДАН ЛАВҲА

Аллоҳнинг ёлғиз Ўзига ҳамдлар бўлсин.
У зотдан кейин набий келмайдиган сай-
йидимиз ва набийимиз Муҳаммад алай-
ҳиссаломга салавоту дурудлар бўлсин.

Аммо баъд:

Робитаи Олами Исломи қошидаги Ис-
лом фикҳи академияси кенгаши Маккаи
мукаррамада, 1408 ҳ.с. 24–28 сафар
(1987 м/с. 17–21 октябрь) кунлари ўтган
ўнинчи йиллик мажлисида эргашилади-
ган мазҳаблар орасидаги фикҳий ихти-
лом ва баъзи бир мазҳаб тарафдорлари
томонидан содир бўладиган, мўътадиллик
ҳаддидан чиқадиган ва ҳатто бошқа
мазҳабларга, уларнинг уламоларига таъна
тоши олишгача етиб борадиган кўнгилсиз
таассуф масаласини кўриб чиқди.

Мажлис мазкур масалани, унинг сабаб-
ларини ва ундан келиб чиқадиган залолату
фитналарни ўрганиб, адаштирувчи ва му-
таассибларга қуйидаги баёнотни йўллашга
қарор қилди:

Биринчидан: мазҳаблар ихтилофи ҳа-
қида:

Мусулмон юртларидаги фикрий мазҳаб-
лар орасидаги мавжуд ихтилофлар икки
турдан иборат: **ақидавий мазҳаблар ора-
сидаги ихтилоф; фикҳий мазҳаблар ора-
сидаги ихтилоф.**

Биринчиси, эътиқодга оид ихтилоф-
дир. Бу иш ҳаётда Илом юртларига бало-
офатлар олиб келган, мусулмонларнинг
сафини бузган ва тафриқага солган катта
мушибатдир. Бу жуда ҳам афсусланарли ва
бўлмаслиги вожиб ишдир. Илом уммати
Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам-
нинг даврларидаги ва рошид халифалар
давридаги саломат ва пок Илом фикрини
тамсил қилувчи “Аҳли суннат вал жамоат”
мазҳабида жам бўлмоғи лозимдир. Бу ҳақда
Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам-

нуттинлар”, деб эълон қилганлар.

Иккинчиси, фикҳий мазҳабларнинг баъзи
масалаларга оид ихтилофидир. Буни тақозо
қилган илмий сабаблари бор. Бу ишда Аллоҳ
таолонинг катта ҳикмати, жумладан, банда-
ларига раҳмат ва шаръий далиллардан ҳукм
чиқаришга кенг йўл очиш бордир. Сўнгра бу
нарсани бир неъмат ва фикҳий-қонуний бойлик
бўлиб, Илом умматига диний ва шаръий иш-
ларда кенглик яратиб беради. Шунда биргина,
бошқасига ўтиб бўлмайдиган шаръий татбиқ
ила чегараланиб қолинмайди. Балки уммат-
га баъзи вақтларда ва ишларда фақиҳ имом-
лардан бирларининг мазҳаби торлик қилиб
қолса, бошқа мазҳабда кенглик, юмшоқлик
ва осонлик топилади. Мазкур нарсани ибодат-
га, муомалот, оила, маҳкама ва жиноий иш-
ларга ҳамда ҳаётнинг бошқа соҳаларига оид
бўлиши мумкин.

Мазҳабларнинг ушбу иккинчи тур-
даги ихтилофи фикҳий ихтилофдир. Бу
динимизнинг камчилиги ҳам, динимиз-
даги қарама-қаршилик ҳам эмас. Бундоқ
ихтилофнинг бўлмаслиги мумкин ҳам
эмас. Ўзининг комил фикҳи, ижтиҳоди ва
қонуний низомига эга ҳар бир умматнинг
фикҳий ижтиҳодий ихтилофи бўлмай ило-
жи йўқ.

Воқеликдан келиб чиқиб айтадиган
бўлсак, ушбу турдаги ихтилоф бўлмасли-
ги мумкин эмас. Чунки аслий далиллар
кўпинча бир неча маънони ўз зиммасига
олади. Шунингдек, далил ҳамма муҳтама-
л ҳодисаларни қамраб ололмайди. Чунки
баъзи уламоларимиз раҳматуллоҳи алай-
ҳим айтганларидек, далиллар ҳадланган,
ҳодисалар эса ҳадланмаган. Бас, шундоқ
экан, қиёсга мурожаат қилиш ва ҳукм-
ларнинг иллатига, шариат соҳиби ва ша-
риятнинг умумий мақсадларига назар со-
лиш ҳамда ҳодисалару янги пайдо бўлган
масалаларда унинг ҳукмини жорий қилиш
лозим бўлади. Бундоқ ҳолатда уламоларнинг
фаҳмлари ва бир неча эҳтимолдан бирини

устун қўйишлари ҳамда шунга биноан бир масала бўйича чиқарадиган ҳукмлар ҳар хил бўлиши табиий. Улардан ҳар бирлари ҳақни қасд қилади ва уни излайди. Бас, улардан ким тўғри топса, икки ажр, ким хато қилса, бир ажр олади. Худди шу жойдан кенгчилик юзага келиб, торчилик йўқолади.

Ушбу мазҳабий ихтилоф қандайига камчилик бўлиши мумкин?! Аввал айтиб ўтганимиздек, бунда фақат яхшилик ва раҳматдан бошқа нарса йўқ. Воқеликда бу нарса Аллоҳнинг мўмин бандаларига неъмат ва раҳматидир. Шу билан бир вақтда бу нарса қонуншунослик бўйича улкан бойлик ва Ислом уммати фахрланса арзийдиган устунликдир. Лекин баъзи мусулмон ёшларнинг, хусусан, улардан чет элларда сабоқ олаётганларнинг исломий маданияти заифлигидан фойдаланган ажнабий залолатга бошловчилар уларга фикҳий мазҳаблар ихтилофини зулм ва бўҳтон ила эътиқодий ихтилофларга тенг қилиб кўрсатмоқдалар. Улар мазкур икки хил ихтилофнинг фарқига бормай, шариатда қарама-қаршилик бор деган фикрга бормоқдалар. Аслида эса ундоқ эмас.

Иккинчидан: мазҳабларни тарк қилишга даъват қилаётган, одамларни янги ижтиҳодий йўлга мажбурламоқчи бўлаётган ва мавжуд фикҳий мазҳабларга ва имомларига таъна тошини отаётган тоифаларга келсак, бизнинг фикҳий мазҳаблар ва имомларининг фазилатлари ҳақидаги ҳозирги баёнотимизда улар учун ўзларининг бу жирканч услубларидан тийилишни, одамларни адаштириб, ораларини бузишни ва тафриқага солишни вожиб қилувчи нарса бор. Ҳозирги пайтда биз одамларни тафриқага солувчи даъватга эмас, Ислом душманларининг хатарли ури-нишлари қаршисида бирлашишга муҳтожмиз.

Аллоҳ саййидимиз Муҳаммадга ва у зотнинг олиларию асҳобларига кўплаб салавоту саломлар йўлласин. Одамларнинг Раббиси Аллоҳга ҳамдлар бўлсин.

ФИТНА – МАЪНАВИЙ ИЛЛАТ

Касални даволагандан унинг олдини олган яхши. Даф қилиш кўтаришдан осонроқ. Тахлия тахлиядан² олдинда туради.

Абу Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Албатта, Аллоҳ таоло дард ва даво-**

ни нозил қилди. Ҳар бир дард учун даवони яратди. Шундай экан, даволанинг. Ҳаром билан даволанманг”, дедилар» (Имом Абу Довуд ривояти).

Ҳадиси шарифда ҳар бир касалликнинг шифоси борлиги айтилмоқда. Демак, ким касал бўлса, унинг шифосини излаш лозим бўлади. Бу ишда бепарволик ва дангасалик қилиш ярамайди.

Ҳадисни шарҳ қилган олимлар зоҳиран қараганда матнда моддий ва жисмоний касалликлар назарда тутилган бўлса-да, маънавий иллатларни ҳам ўз ичига олади, дейдилар.

Жисмоний касалликларни табиблар даволаса, маънавий касалликларни уммат табиблари – уламолар даволайдилар. Шунинг учун фитна вақтида уламоларга қулоқ тутиш энг тўғри йўлдир.

Фитна ҳам оғир ва юқумли касаллик. Бу хасталикка чалинган кишига қуйидаги даво чоралари тавсия қилинади:

ФИТНАНИ КЕЛТИРИБ ЧИҚАРУВЧИ ОМИЛЛАР

Фитнани келтириб чиқарувчи жуда кўп сабаб ва омиллар мавжуд. Уларнинг энг асосийлари қуйидагилардан иборат: илм-сизлик; амалсизлик; эътиқоднинг заифлиги; ношукрлик; сабрсизлик; шошқалоқлик; мутаассиблик; зулм қилиш; мусулмоннинг қадрини топташ; ташқи омиллар; моддий сабаблар; турли зиддиятлар; бўш вақт.

ФИТНАДАН ХАЛОС БЎЛИШ ЙЎЛЛАРИ

Соғлом эътиқод; илм-маърифат; амал; тақво; насихат; мўътадиллик; бағрикенглик; адолат; ҳалимлик ва мулойимлик; қўлни тийиш; тилни тийиш; тарбия.

ФИТНАНИНГ ХАТАР ВА ЗАРАРЛАРИ

Фитна жамиятда жуда кўп хатарли ишларга сабаб бўлади. Жумладан, жамият парокандаликка юз тутати; жамият обрўйини кеткизади; жамиятни қолоқликка олиб боради; таназзулга сабаб бўлади; салбий оқибатларни келтириб чиқаради; инсонни тўғри йўлдан чалғитади; иймонга шубҳа уйғотади; қалбни ўлдиради; ноҳақ қон тўкилади; душманларнинг энг катта қуроли; ижтимоий, тиббий, иқтисодий ва сиёсий хавфдир.

Йўл қоидаларига риоя вожибдир

Бугун йўл-транспорт ҳодисалари оқибатида ҳар йили дунёда 1,3 миллион одам ҳалок бўлади ва 20–50 миллион киши жароҳатланади. Бундай аянчли ҳолатлар, афсуски, юртимизда ҳам ортиб бормоқда.

Ислом таълимотида инсоннинг дини, жони, шаъни, ақли ва моли ҳимоя қилинади. Йўл ҳаракати асносида содир бўладиган йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш, яъни ҳайдовчи, йўловчи ва пиёдаларнинг ҳаётини ва саломатлигини сақлаш, автомобилларни турли талафотлардан асраш инсоннинг жонини ва молини муҳофаза этишнинг бир кўринишидир. Демак, йўл ҳаракати қоидалари умумий манфаатларни, инсон ҳаётининг эминлигини таъминлашга қаратилган. Ислом шариатининг талаб ва мақсади ҳам айнан шудир.

Бугунги кунда амалда жорий қилинган йўл ҳаракати қоидалари бир қанча фикҳий қоидаларга, жумладан, “Зарар бартараф этилади”, “Зарарни бартараф этиш ва фойдани жалб қилиш”, “Зарар келтириш ҳам, зарарга зарар қайтариш ҳам йўқ”, “Жамиятнинг манфаати якка шахсларнинг манфаатидан устун туради” каби шаръий қоидаларга ҳамоҳанг асосларга таянганини кўрамиз. Ушбу зарар ва манфаатлар жонга ҳам, молга ҳам бирдек тегишлидир. Бу борада асосий далил Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадисларидир: **“Зарар бериш ҳам йўқ, зарарланиш ҳам йўқ”** (Имом Аҳмад ривояти).

Йўл ҳаракати қоидаларига риоя қилмаган киши, аввало, ўзининг жону молини хатарга қўйган бўлади. Бу эса Ислом динида қатъий ҳаромдир. Аллоҳ таоло айтади: **“Ўзингизни ҳалокатга ташламанг”** (Бақара сураси, 195-оят). Қолаверса, бошқаларнинг ҳаёти ва саломатлигига таҳдид солган бўлади.

Шулардан келиб чиқиб, фақиҳлар йўл ҳаракати қоидалари шариатнинг талаб ва мақсадларига хизмат қилишини, уларга ҳамоҳанг эканини таъкидлайдилар, уларга

риоя қилиш вожибдир. Мазкур қоидаларга хилоф иш тутиш йўл ҳаракати қоидаларига риоя қилмаслиқкина эмас, балки вожибни тарк қилганлик, мусулмонларга зарар келтириш, одамларнинг ҳаётини таҳликага қўйиш жиҳатидан улкан гуноҳ ҳамдир.

Шундан келиб чиқиб, ҳайдовчилар билиши зарур бўлган баъзи диний кўрсатмаларни баён қиламиз.

1. Машинага минганда зарур дуоларни ўқинг. Уловга минганда дуо қилишнинг зарурлигига Имом Ҳоким ва Имом Байҳақий Абу Лос Ҳузойи розияллоҳу анҳудан ривоят қилган қуйидаги ҳадиси шариф очик-ойдин далолат қилади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Ҳар бир туя ўркачида шайтон бўлади. Шу боис уни минганингизда Аллоҳни У Зот Ўзи буюрганидек зикр қилинглари. Кейин уни ўзингиз учун ишлатинг, зеро, уларни Аллоҳ бўйсундириб қўйгандир”**, дедилар».

Уловга минган киши ҳадисларда келган дуоларни ўқиши суннатдир.

2. Машинани болаларга, минишга лаёқати бўлмаган кишиларга берманг. Уларга машинани бериш жон ва молнинг зое бўлишига олиб келиши мумкин.

Аллоҳ таоло айтади: **“Аллоҳ ҳаётингизнинг тутқичи қилган молларингизни эсипастларга берманг”** (Нисо сураси, 5-оят).

3. Агар машинангизга бирор юк ортиб олгудек бўлсангиз, унинг бошқаларга зарар етказмаслигини тўлиқ таъминланг.

Имом Ибн Можа Фазола ибн Убайддан ривоят қилган ҳадисда Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Мўмин – одамлар моллари ва жонларини унга ишонган одамдир”**, деганлар.

4. Йўл ҳаракати қоидаларига, одоб ва аҳкомларига риоя қилинг, йўлнинг ҳақларини адо этинг. Имом Табароний Абу Бакра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Мусулмон мусулмон биродарига қурол ўқталса, то уни туширмагунича фаришталар унга лаънат айтади”**, деганлар.

Замонамиз уламолари машинани белгиланган қоидаларга ҳилоф равишда бошқариш одамларнинг ҳаётига таҳдид солаётган ҳайдовчи ҳам ушбу ҳадисга дохил бўлади, дейдилар.

5. Белгиланган тезликка риоя қилинг.

“Раҳмоннинг бандлари Ер юзиди сокинлик ила юрадиганлардир” (Фурқон сураси, 63-оят). Ушбу оятдаги кўрсатма пиёдаларга ҳам, улов ҳайдовчиларга ҳам тегишлидир, дейди уламоларимиз. Демак, динимиз таълимотига кўра, машина ҳайдаётган одам белгиланган тезликда юриши керак. Тезликни ошириб ўзининг ҳам, бошқаларнинг ҳам ҳаётини хавф остига қўйиши, ўта секин юриб бошқа йўловчиларга ҳалал бериши ҳам жоиз эмас.

6. Бошқа ҳайдовчиларга азият етказманг. Бурилиш чироғини умуман ёқмай ёки вақтида ёқмай бурилиш, ноўрин жойларда узоқни ёритувчи чироқни ёқиш, заруратсиз ёхуд ҳақорат маъносида сигнал чалиш, пиёдаларга сув сачратиш, ҳаракатланишга ҳалал бериш, нотўғри ҳаракатланиб ўзгаларга азият ва зарар беришдан сақланинг. Бу ишлар мусулмонга ҳалол эмас.

Имом Ибн Ҳиббон Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Мусулмон мусулмоннинг биродаридир, унга зулм қилмайди, уни таҳқирламайди, уни ёрдамсиз ташлаб қўймайди”**, деганлар» (Имом Бухорий ривояти).

7. Маҳаллаларда, хусусан, шифохона, масжид-мадраса ва бошқа илм даргоҳлари олдида, бозор ва жамоат жойларида, имкон қадар сигнал чалманг. Зарурат бўлиб қолса, паст ва қисқа шаклда сигнал чалиш мумкин.

8. Бирор камчиликка йўл қўйсангиз, биров сизга танбех берса, уни тўғри қабул қилинг, айб ўзингизда бўлатуриб ундан хафа бўлманг. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Мўмин – мўминнинг ойнасидир”**, деганлар.

Ислом таълимоти инсонлар учун фақат яхшилик, бахту саодат манбаидир. Хусусан, йўл ҳаракати асносида унинг кўрсатмаларига риоя қилиш барча инсонлар учун омонлик ва меҳр-оқибат гаровидир.

Ҳасанхон Яҳё АБДУЛМАЖИД,
Юнусобод туманидаги “Ҳасанбой ота”
жоме масжиди имом ноиби

Ҳузурингдан раҳмат ато эт

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Ўқилиши: “Роббанаа золамнаа анфуса-наа ва ил-лам тағфир ланаа ва тарҳамнаа ла-накунанна минал-хосирийн”.

Маъноси: “Эй Раббимиз, биз ўзимизга зулм қилдик. Агар Сен бизни мағфират қилмасанг ва бизга раҳм қилмасанг, албатта, зиён кўрганлардан бўламиз” (Аъроф сураси, 23-оят).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Ўқилиши: “Роббанаа аатинаа фиддуния ҳасанатав ва фил аахироти ҳасанатав ва қинаа азабан-наар”.

Маъноси: “Эй Раббимиз, бизга дунёда ҳам яхшилик ато этгин, охиратда ҳам яхшилик (ато этгин) ва бизни дўзах азобидан асрагин” (Бақара сураси, 201-оят).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

Ўқилиши: “Роббанаа лаа тузиғ қулуубанаа баъда из ҳадайтанаа ва ҳабла-наа мил ладунка роҳматан, иннака Анта-л-Ваҳҳааб”.

Маъноси: “Эй Раббимиз, бизни ҳидоят қилганингдан сўнг қалбларимизни оғдирмагин ва бизга Ўз ҳузурингдан раҳмат ато қилгин. Албатта, Сен Ўзинг кўплаб ато қилувчисан” (Оли Имрон сураси, 8-оят).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تَحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّيْ

Ўқилиши: “Аллоҳумма иннака Афуввун, туҳиббул ъафва, фаъфу ъанний”.

Маъноси: “Аллоҳим, Сен Афвсан, афв этишни яхши кўрасан. Мени афв эт” (Имом Ибн Можа ривояти).

“Уюнул ахбор” китобида келтирилишича, бир киши ёш Муовия розияллоҳу анҳуни кўриб: “Бу бола ўз қавмига ҳукмдор бўлади”, дейди.

Бунни эшитган онаси Ҳинд: “Агар у фақат ўз қавмини бошқарса, онасидан айрилсин”, деди. “Шарҳи Мишкотил масобиҳ” китобида Ҳинд розияллоҳу анҳонинг бу гапи Муовияга берилган баҳога ажаблангани ва унинг бундан-да юқори мартабага эга бўлишидан умидвор экани билан изоҳланган.

Давлатининг доврӯғи достон эди

Онанинг нияти амалга ошиб, ўғли мусулмон умматига раҳбар бўлди. Умавийлар давлатининг доврӯғи достон бўлди. Унинг ҳудуди 11 миллион км²дан ортиқ эди. Бу ҳудуддаги 62 миллион аҳоли ўша пайтда дунё аҳолисининг тахминан 30 фоизини ташкил этган.

Муовия розияллоҳу анҳу нубувватдан беш йил олдин Маккада туғилган. Узун бўйли, кўркем ва ҳайбатли инсон эди.

Ибн Ҳазм “Ровий саҳобалар исмлари” асарида айтишича, Муовия розияллоҳу анҳу Макка фатҳидан сўнг Исломга киргач, 18 ёшида Пайғамбар алайҳиссалом билан суҳбатдош бўлиб, у зотдан 163 та ҳадис ривоят қилган. Имом Бухорий ундан тўртта, Имом Муслим бешта ҳадис ривоят қилган.

Имом Аҳмаднинг “Муснад”ида Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Пайғамбар алайҳиссалом: **“Аллоҳ бирор бандага яхшиликни ирода қилса, бас, уни динда фақиҳ қилиб қўяди”**, деганлар».

Муовия розияллоҳу анҳу милодий 661 йилдан умавийлар сулоласининг биринчи раҳбари сифатида ҳокимиятни 680 йилгача идора қилиб, кейин бошқарувни ўғли Язидга беради.

Ибн Асокир “Тарихи Димашқ”да саҳоба Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳунинг гапини келтиради: “Бу умматни Набий алайҳиссалом ва тўрт рошид халифадан сўнг Муовия ҳукмронлик қилганидек ҳеч ким бошқара олмади”.

Фазлда, мартабада мазкур тўртликдан ўтадиган саҳоба йўқ. Шундай экан, бу ерда бошқаларга қиёслаш эмас, Муовия розияллоҳу анҳунинг бошқарувга

салоҳияти борлигига ишора қилинган. Умавийлар ҳукмронлиги милодий 750 йилгача, қарийб 90 йил давом этиб, Марвон II бошқаруви билан якунига етади.

Имом Заҳабий “ал-Бидоя ван-ниҳоя”да келтиради. Бир куни Византия императори халифа Муовия розияллоҳу анҳу ҳузурига ўзларининг узун бўйли одамани жўнатди. У мусулмонлар орасида бу одамга ўхшаган одам йўқлигини кўрсатмоқчи бўлди.

Муовия арабларнинг энг нуктадонларидан ҳисобланган Қайс ибн Убода розияллоҳу анҳуни чақирди. Қайснинг бўйи узунлигидан у от минса, оёқлари ерга тегарди.

Муовия унга: “Мана бу византияликнинг ёнида тур-чи”, деди.

Қайс: “Йўқ, Аллоҳга қасам, мен унинг ёнида туриб бўйимни бўйламайман, унга бундай мартабани инъом қилмайман! У менинг шимимни олиб, кийиб кўрсин”, деб жавоб берди.

Византиялик шимни кийганида, у бурнигача шим ичига кириб кўмилиб қолди. Бунни кўрган саҳобалар ва йиғилган одамлар кулиб юборишди.

Ибн Абу Ҳотим “Шариъа” асарида келтиради: Пайғамбаримиз алайҳиссалом Муовиянинг ҳаққида: “Ё Аллоҳ, Муовияни яхшилик устида ва инсонларни яхшиликка далолат этувчи қил ва ҳидоятлантир”; Ҳайсамий “Мавориду замъон” китобида: “Ё Аллоҳ, унга китобат ва ёзишни ўргат ҳамда дўзах азобидан асра”, деб дуо қилганларини айтади. Манбалардан маълумки, Муовия розияллоҳу анҳу Набий алайҳиссаломнинг котиби бўлган.

Ибн Ҳажар Асқалоний “Фатҳул Борий”да Умму Ҳаром бинти Милҳон розияллоҳу

анҳо ривоятини келтиради: «Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг: “Ум-матим ичида биринчилардан бўлиб денгизда жанг қиладиганлари бор. Уларга жаннат вожиб бўлади”, деганларини эшитиб: “Мен ҳам улар орасида бўламанми?” деб сўрадим. Шунда у зот: “Сен ҳам улар орасида бўласан”, дедилар».

Имом Жарир Табарий “Тарихи русул вал мулук” асарида Шом ҳокими Муовия ибн Абу Суфён розияллоху анху Ислом тарихида илк бор денгиз қўшинини ташкил этганини ёзган. Муовия розияллоху анху Миср ҳокими Абдуллоҳ ибн Саъд билан биргаликда халифа Усмон розияллоху анхудан Ўрта Ер денгизиде флот қуришга рухсат олади ва милодий 648 йили Миср ва Сурия кемасозларини тўплаб, 1700 та кемадан иборат катта денгиз қўшинини тузади. Мусулмонлар денгиз флотига эга бўлгач, Византия флотининг Сурия, Фаластин ва Миср қирғоқларидаги яккаҳокимлиги якунига етади.

Саудия Арабистони Тоиф шаҳрида Муовия розияллоху анхунинг буйруғи билан ҳижрий 58 йили аҳолини сел хавфидан ҳимоя қилиш мақсадида қурилган 20 та тўғондан бири ҳозиргача сақланиб қолган.

Муовия ибн Абу Суфён розияллоху анху ҳижрий 60 йили Шомда вафот этади.

Тўлқин АЗИМОВ,

*Тошкент ислом институти
катта ўқитувчиси*

Бобомнинг адолати

Бобо-бувим ҳаётлигида қишлоғимиздан кўпчилик турли масалалар юзасидан бизникига маслаҳат сўраб келиши ҳануз эсимда. Айниқса, қиз чиқармоқчи, ўғил уйлантирмоқчи бўлганларнинг аксари улардан бемаслаҳат иш қилмасди. Қариндошларнинг бирор маъракатўйи уларсиз ўтмасди. Чунки улар бош бўлган бирор оилада гап қочмаган.

Бир куни бир ҳамқишлоғимиз қизини чиқармоқчи бўлиб маслаҳатга келди. Кимга қуда бўлаётгани айтганида, бобом уларни унча хушламади. Бувим бир сўз билан “бўлмайди” деди. Меҳмон уларнинг ўзига тўқ ва бошқа сифатларини мақтай кетди. Шундан сўнг улар “Ўзингиз биласиз, бизга маъқул эмас”, дейишди. Лекин тез орада тўй бўлиб ўтди.

Бобо-бувимнинг ҳаёт тажрибаси ўз сўзини айтди. Кўп ўтмай, ёш оила бузилди. Қуда томон “қиз тенгимиз эмас экан”, деб уйига қайтариб юборди. “Қари билганни пари билмас” деган нақл бежиз айтилмаган...

Бугун ҳам никоҳ тўйларимиз дуоғўй, ёши улуғ отахону онахонлар билан бамаслаҳат қилинса, балки ажримлар камаярмиди?!

* * *

Болалик чоғида бобо-бувиларимизнинг ўзига хос тарбия услуби бутун умр ёдда қоларкан. Кунларнинг бирида уч ака-ука қўшни болалар билан жанжаллашиб қолдик. Улар икки киши бўлгани учун енгилди. Биз ғолиб бўлдик. Бу ишимиз бобомнинг қулоғига етгач дакки эшитдик. “Сенлар уч киши бўлиб, икки кишини урасанлар” дея адолат тушунчасидан сабоқ берганди. Бобом биз ёлғон гапирсак ёки бирор ножўя иш қилсак, бир-икки оғиз сўз билан эрдан чиқмас тарбия бериб қўярди.

Бувим кўп халқона шеър уқушлар ўргатса, бобом турли калималарни ўргатарди. Кейин ақлимни таниб билдимки, бобом бизга бу калималарни бежиз ўргатмаган экан. Чунки улар иймон калималари бўлиб, кишини икки дунё саодатига бошловчи йўл экан.

Хўш, бугун биз ота бўлиб, фарзандларимизга нимани ўргатяпмиз, қандай тарбия беряпмиз?

Мўмин ҚОБИЛ

*Ассалому алайкум ва
раҳматуллоҳи ва
баракотуҳ.*

СЎРАГАН

ЭДИНГИЗ

САВОЛ: *Хуфтон намозида имомга иқтидо қилиб, шом намозиға ният қилиб қўйибман. Хуфтонни бошқатдан ўқиб олишим керакми?*

ЖАВОБ: Ният намознинг шартларидан биридир. Ният қалбда бўлади. Киши тилида бир намозни, қалбида бошқа намозни ният қилса, қалбининг нияти ҳисоб бўлади. Шу ҳолда сиз қалбингизда шом намози деб ният қилган бўлсангиз, хуфтонни қайта ўқийсиз. Агар сиз қалбингизда хуфтон намозини ўқишни ният қилиб, тилингизда шом намозини айтган бўлсангиз, хуфтонни қайта ўқимайсиз.

“Ният қалб амалидир. Тилда айтилган қалбдагига зид бўлса, тилда айтилгани эътиборга олинмайди. Чунки тилда айтилгани ният бўлмайди, гап ҳисобланади” (“Раддул муҳтор”).

САВОЛ: *Масжидда жанозани эълон қилиш мумкинми?*

ЖАВОБ: Масжидда, овоз кучайтириш воситаларидан фойдаланмай жаноза ёки бирор мўмин инсоннинг вафот этганини эълон қилишнинг зарари йўқ. Чунки бунда мўминлар вафот этган мўмин биродари олдидаги бурчини бажаришга ҳозирлик кўришади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидда Наҷошийнинг, Муъта жангида Жаъфар ибн Абу Толиб каби бир неча қўмондон саҳобаларнинг вафот этганини ёнларидаги саҳобийларга айтганлар.

САВОЛ: *Ўғай онага закот берса бўладими?*

ЖАВОБ: Агар ўғай онанинг ҳожатидан ортиқ нарсалари, пули нисобга етмаган бўлса, унга закот бериш жоиздир. Закотни фарзанд ўзининг ота-онасига, ота-она фарзандига, (набираларига), эр хотинига, хотин эрига бериши мумкин эмас.

САВОЛ: *Каффорат рўзасини тутаётган вақтда ҳали олтмиш кун бўлмай туриб Қурбон ҳайити келиб қолса, қандай йўл тутади? Ҳайит кунини рўза тутиш мумкин эмас-ку.*

ЖАВОБ: Каффорат рўзаси олтмиш кун муттасил тутилади. Шунинг учун каффорат рўзасини тутмоқчи бўлган инсон Рамазон, икки ҳайит, ташриқ кунларини ҳисобга олиб кейин бошлаши керак. Каффорат рўзасини тутишни бошлаб, олтмиш кун тўлмай, Рамазон, икки ҳайит, ташриқ кунлари келиб қолса, каффорат рўзасини тутишни қайтадан бошлайди. Чунки Рамазон ойи шундоқ ҳам рўза тутиш фарз бўлган ой. Ҳайит ва ташриқ кунлари рўза тутиш мумкин бўлмаган кунлардир.

Жумладан, “Ҳидоя” китобида бундай дейилган: “Каффорат рўзасини икки ой узлуксиз тутилади. У икки ой ичида Рамазон ойи, рўза ва Қурбон ҳайити ва ташриқ кунлари бўлмаслиги керак.

“Каффорат рўзасини тутаётган киши беморлик ёки сафарга чиқиш сабабидан

бир кун рўза тутолмаса, қайтадан тутади. Шунингдек, ўртада (олтмиш кун ичида) Рамазон рўзаси, Қурбон ҳайити ёки ташриқ кунлари бўлса ҳам, қайтадан тутади. Агар мазкур кунларда рўзасини очмаса ҳам, қайтадан тутади” (“*Жавҳаратун наййира*”).

САВОЛ: *Нажосат теккан гиламларни карчер билан ювиб покласа бўладими?*

ЖАВОБ: Нарсаларни поклашдан, ювишдан асосий мақсад нажосатни кетказишдир. Фиқҳ китобларимизда гилам каби сиқишнинг иложи бўлмаган нарсалар оқар сувга бир кеча оқизиб қўйиш орқали покланади дейилган.

Ҳозирги кунда нажосат теккан гиламлар карчер билан ювилса, гилам тоза бўлиши учун унга карчер билан пуркаланган сув гилам тагида туриб қолмай, тўла оқиб чиқиб кетиши керак ва бу (сув пуркаш) уч бор такрорланиши лозим.

“Ҳошиятут Таҳтовий ала мароқил фалоҳ” китобида бундай дейилган: «Агар нажосат теккан нарса оқар сувга солинса ва устидан сув оқиб ўтса ёки унинг устига оқиб кетадиган даражада сув уч марта қуйилса, у нарса пок бўлади. Бунда сиқиш, қуритиш ва такрор сув қуйиш шарт эмас. Шунга ихтиёр қилингандир. Гилам ва бошқа нарсаларни ҳам шу тарзда ювиб поклаш мумкин. Уламоларнинг “Гиламнинг оқар сувга бир кеча оқизиб қўйиш лозим” деган гаплари васвасани кетказиш учун айтилган».

САВОЛ: *Қабристонга зиёратга борганда қабр устидаги тупроқларни юмшатиб, сув сепса бўладими?*

ЖАВОБ: Қабрга сув сепишни уламолар мустаҳаб дейишган. Сув сепишнинг фойдаларидан бири шуки, қабр устидан тупроқларни шамол учириб кетиши олди олинади.

Фиқҳ китобларимизда бундай дейилган: “Қабрга сув сепишнинг зарари йўқ. Балки мустаҳабдир. Чунки Имом Ибн Можа Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам

Саъднинг қабрига сув сепганларини ривоят қилган.

Имом Абу Довуд қилган ривоятда у зот алайҳиссалом ўғиллари Иброҳимнинг қабрига шундай қилганлар. Имом Баззор қилган ривоятда у зот алайҳиссалом Усмон ибн Мазъуннинг қабрига шундай қилишни буюрганлар” (“*Раддул мухтор*”).

Лекин шуни ҳам таъкидлаш жоизки, қабр устига сепиладиган сув жуда кўп бўлиб, исрофга, қабр чўкишига сабаб бўлмаслиги лозим.

САВОЛ: *Вафот этган кишининг тилла тишлари бўлса, дафн этишдан олдин уларни чиқариб олиш жоизми?*

ЖАВОБ: Агар вафот этган инсоннинг тишлари тилла ва шунга ўхшаш қимматбаҳо нарсадан ясалган бўлиб, протез шаклида бўлса ва уларни олиб қўйишда маййитга озор етмайдиган бўлса, исроф бўлмаслиги учун протез тишларни олиб қўйиш лозим. Чунки Аллоҳ таоло молдунёни исроф ва зое қилишдан қайтарган. Аммо маййитнинг тишлари мустаҳкам ўрнатилган бўлса, улар олинмайди. Чунки бу ишда маййитга озор бериш бор.

Ойша онамиздан ривоят қилинган ҳадисда бундай дейилади: «Пайғамбаримиз алайҳиссалом айтдилар: “*Ўлган инсоннинг суягини синдириш худди ҳаёт (тирик) одам суягини синдириш кабиدير*”.

Ушбу ҳадисга уламолар изоҳ бериб, гуноҳ сифатида ҳар иккиси бир хил бир ҳукмдадир, деганлар.

Динимиз ҳукмларига кўра, марҳум инсон билан тирик инсоннинг ҳурмати билан бир хилдир. “Раддул мухтор” китобида бундай дейилади: “Одамзот шаръан мукаррамдир. Гарчи у ғайридин бўлса ҳам. Унинг устида битим тузиш, уни ҳурматсиз қилиш, унга жонсиз нарсаларга қилгандек муомала қилиш таҳқирлаш ҳисобланади. Бу иш жоиз эмас. Марҳумнинг бир қисми ҳам шундай (ҳурматли) ҳукмдадир”.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Фатво маркази (78) 150-33-44.

Муҳаммад ибн Омир ибн Шарафиддин ШИБРАВЙЙ

Маърифат йўлида биринчи қадам

Замоннинг таъми икки хил: ширин ва аччиқ. Кунларнинг тусланиши икки хил: оғир ва енгил.

Изоҳ: Инсон то сўнгги нафсигача мана шу икки таъмининг гоҳ унисини, гоҳ бунисини навбатма-навбат тотади. Ширинни тотганда аччиқнинг, аччиқни тотганда шириннинг қадрига етиш шукрдир. Шукрли инсон ташвишлару мусибатлар ёпирилиб келган оғир кунда ҳам, шодлигу қувонч ёғилган енгил кунда ҳам бир хил ҳолатни сақлай олган инсондир.

Аллоҳ таоло Шарҳ сураси 5–6-оятларида: **“Бас, албатта, ҳар бир оғирлик – машаққат билан бирга бир енгиллик ҳам бордир. Албатта, ҳар бир оғирлик – машаққат билан бирга бир енгиллик ҳам бордир”** деб такрор эслатади. Нега? Устозимиз Шайх Алоуддин Мансур бу оятларни бундай тафсир қилади: “Агар мухтарам ўқувчи эътибор берган бўлса, юқоридаги оятларда ҳар бир машаққатдан кейин эмас, балки айтилиши ўша машаққат билан бирга енгиллик борлиги икки бор таъкидланди. Буни икки хил маънода тушуниш мумкин. Биринчиси, ҳар бир қийинчиликдан кейин шу қадар тез осонлик келадики, гўё улар иккиси бирга, ёнма-ён тургандек бўлади. Демак, қийинчиликка рўбарў келганда ноумидликка тушишнинг асло ҳожати йўқ. Иккинчи маъно: бир кишининг бошига иймон-эътиқоди сабабли бирор оғирлик тушса, у киши ҳаргиз бундан ранжимаслиги лозим. Зеро, у охиратдаги осонликка – мангу саодатга айтилиши мана шу дунёда тортаётган қийинчилиги шарофати билан, яъни мана шу қийинчиликка сабр-тоқат қилгани туфайли эришади. Демак, у киши тортаётган муваққат машаққатнинг ўзида унинг учун мангу бахт-саодат бор”.

Ким одамлардан узлат қилса, улардан омонда бўлади.

Изоҳ: Ижтимоий ҳаётдан, жамоатдан узилиб, умрни роҳиблик билан ўтказиш динимизда қораланган. Шундай экан, одамлардан узлат қилиш билан топиладиган омонликни қандай тушуниш мумкин?

Инсоннинг мудом нафси билан юзма-юз

бўлиб, уни тергаб, назорат қилиб туриши талаб этилади. Нафсни поклаш, руҳий баркамолликка интилиш Ҳақ маърифатини топишдаги аввалги қадамдир. Кейинги қадамларнинг барчаси биринчи қадамга боғлиқ. Биринчи қадамни босмасдан кейинги қадамни ташлаб бўлмайди. Нафсни поклаш сокин, хотиржам кечади. Ҳар хил шовқинлар, телба-тескари ҳаракатлар соғлом фитратга ётдир.

Демак, “одамлардан узлат қилиш” деганда мана шу шовқинлардан, ўша телба-тескари ҳаракатлардан узилишни тушунсак, тўғри бўлади. Негаки, одамлар ҳам ҳар хил. Мажоз билан тасвирласак, баъзиси фақат шовқиндан иборат бўлса, баъзиси тинимсиз ва тушунарсиз ҳаракатлардан иборат. Нафсни поклаш жараёни қанчалик шу шовқин ва кераксиз ҳаракатлардан узоқ бўлса, уларнинг зараридан омон бўлади. Ҳа, ёмон одамдан ёки одамдаги бир ёмонликдан узоқлашган киши уларнинг зараридан қутулади.

Динимиз маданият-жамоатни тарғиб этади. Мутлақ инсон зотидан узлат қилган кимса маданийлашмайди, балки ёввойилашиб боради. Тўғри, муайян муддат нафс тарбияси йўлида умуман одамларга аралашмасдан ғийбат, хиёнат, разолат, очкўзлик, беҳаёлик каби нопокликлардан сақланиш мумкин. Лекин бу чора ўзлигини англаб, қалбда ўзининг мустақкам мавқифи шакллангунча давом этади. Кейин унинг иши одамларга қўшилиб, уларни сабр билан тинглашдан, ҳар қандай жамоат ичида ўз мавқеини – поклаган ўзликни сақлаб қолишдан ва албатта, атрофдагиларга чиройли ўрнак бўла олишдан иборатдир.

Шайх Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларининг нафсни поклаш илмидан сабоқ берувчи тўртта шиорининг аввалгиси – “Хилват дар анжуман” иборасининг мазмуни ҳам айтилиши маънодадир. Бу шиорни ҳазрат Алишер Навоий она тилимизда бундай ифодалайди:

*Десанг хилватим анжуман бўлмасун,
Керак анжуман ичра хилват санга.*

*Араб тилидан Рашид ЗОҲИД
таржимаси*

¹ Имом Муслим ривояти.

Манбаларда айтилишича, Одам алайҳиссалом билан бирга ерга “Ҳажарул асвад” (Қора тош) ҳам тушган. Одам Ато Ер юзида жуда узок вақт, 2000 йил атрофида яшагани, вафотидан кейин Макка яқинида дафн этилгани ҳақида ривоятлар бор.

Отамиз онамизни топган жой

Ҳавво онамиз Одам Атодан 40 йил кейин вафот этган. Уларнинг қабрлари Жидда шаҳрида бўлиб, “Мақбаруту Умми Ҳавва” – “Ҳавво мақбараси” деб номланади. 1975 йилда Саудия Арабистони подшоҳлиги томонидан мазкур қабр устига мақбара қурилган.

“Ад-дуррул мансур” китобида ёзилишича ва Ибн Асокир нақл қилишича, Одам ва Ҳавво жаннатдан чиқарилганида Ер юзининг қайси минтақасига тушгани ҳақида Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан бир неча ривоятлар бор.

Улардан бирига кўра, Одам алайҳиссалом Ҳинд диёрига, Ҳавво Жидда шаҳрига тушган. Одам алайҳиссалом Ҳавво онамизни истаб, уни Макка шаҳридаги Муздалифада топган. Шу боис бу жой “Жам” деб ҳам аталади. Чунки Одам алайҳиссалом ва Ҳавво онамиз шу ерда жамланган, учрашган. Унинг “Муздалифа” (яқин келиб, мулозамат қилинадиган жой) деб номланиши эса, Ҳавво онамизнинг Одам алайҳиссаломга яқин келиб, мулозамат қилгани туфайлидир.

Абу Нуайм ва Ибн Асокир Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **“Одам алайҳиссалом Ҳиндистонга тушган”**, деганлар (Имом Табароний ривояти).

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади: **“Аллоҳ Одамни туширганда Ҳинд ерига туширган. У кейин Маккага келган. Сўнгра Шомга бориб, ўша ерда вафот этган”** (Имом Табароний ривояти).

Бу борадаги нақлларни жамлагач, қуйидагича хулоса чиқади: “Одам алайҳиссалом жаннатдан чиқарилгач, Ҳиндистон ҳудуди, Сарандиб оролига Бавз номли тоққа тушган”. Ибн Баттута ўша жойга сафари ҳақида бундай дейди: «Мен ўша оролга етиб борганимдан бошлаб мақсадим Одам алайҳиссаломнинг қадамжосини зиёрат қилиш бўлди. У ердагилар Одам алайҳиссаломни “Бобо” деб, Ҳаввони “Момо” деб аташади...»

Одам алайҳиссаломнинг қабри ҳақида бир нечта тахминлар бор: “Абу Қубайс тоғи ён

бағрида ёки Ҳиндистондаги ўзи тушган Бавз тоғида. Нух алайҳиссалом тўфондан кейин у кишининг жасадларини Байтул Макдисга кўчирган”.

Ибн Жарир Табарий, Ибн Асир, Яъқубийларнинг таъкидлашича, Аллоҳ таоло Одам алайҳиссаломни мағфират қилгандан сўнг Жаброил алайҳиссалом у зотни Арафот тоғига олиб бориб, ҳаж ибодати қонунқоидаларини ўргатган. Кейин Одам алайҳиссалом Маккаи мукаррамада истиқомат қилган ва ҳозирги Ҳарамнинг шарқий томонида, Сафо тоғига туташган Абу Қубайс деган тоққа дафн қилинган”.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинган ҳадисда айтилишича, Абу Қубайс Аллоҳ таоло Ер юзида яратган биринчи тоғ ҳисобланади. Унинг баландлиги 420 метрдир.

Одам алайҳиссаломнинг икки ўғли Аллоҳ йўлида қурбонлик қилдилар. Улардан бирининг қурбонлиги қабул қилинади, иккинчисиники қабул қилинмайди. Шунда қурбонлиги қабул этилмагани ўз биродарига ҳасад қилиб, унинг жонига тажовуз қилади. Аммо у ғазаб устида қилган ушбу ишидан кейин пушаймон бўлди, лекин фойдасиз... У ўз қилмишидан надомат чекканича, Яман томонга йўл олади. Табарийнинг ёзишича, у отаси – Одам алайҳиссаломдан қўрқиб, Яманга қочиб кетади.

Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, ушбу ҳодиса Макка шаҳрида рўй берган. Чунки ўшанда Одам алайҳиссалом ва Момо Ҳавво шу жойда истиқомат қилишарди.

Абдулҳай ТУРСУН,
“Қуръон ва ҳаёт” китобидан

Имомнинг сўзи ва амали

Хайрулла Аҳмедов 1976 йили Хоразм вилояти Шовот туманида туғилган. 1994–1996 йилларда Туркменистон Республикаси Тошауз вилоятидаги “аз-Замахшарий” мадрасасини, 1996–2000 йилларда Тошкент ислом институтини битирган. Айни пайтда Шовот тумани бош имом-хатиби ва “Шоҳ обод” масжиди имоми бўлиб ишлайди.

? – **Шу соҳани танлашингизга нималар ва кимлар туртки берган?**

! – Ота-боболаримиз тақводор, илмли кишилар эди. Шу боис оиламизда диний билимларга алоҳида эътибор қаратилган. Айниқса, раҳматли бобом менга кўп сабоқ берган. У кишининг йўл-йўриқлари мени шу соҳага етаклади.

? – **Имом-хатиб сўзлари таъсирчан бўлиши учун нима қилиши керак?**

! – Аввало, айтган сўзларига ўзи амал қилиши лозим. Тақводор, юриш-туришида барчага ўрнак бўлсагина, унинг сўзига жамоат қулоқ солади. Шу билан бирга, ўз устида кўп ишлаши, ўқиб-изланиши керак.

? – **Имом-хатиблик инсоннинг ўзига ҳам, оиласига ҳам масъулият юклайди. Шундай эмасми?**

! – Дарҳақиқат, имомлик ўта масъулиятли вазифа. Унга чин маънода лойиқ бўлиш учун яхшигина меҳнат талаб этилади. Унинг кичик хатоси ҳам жамоатга катта бўлиб кўринади. Худди шундай оилангиздан бирортаси ножўя иш қилса, унинг доғи сизнинг юзингизга тушади. Шунинг учун оиламдагиларга мени уялтирадиган иш қилмасликларини тайинлайман.

? – **Бугун оилавий масалаларда сизни қайси жиҳатлар қувонтиради ва ташвишга солади?**

! – Қувонтирадиган жиҳати, меҳнат қилган кам бўлгани йўқ. Оиласини таъминлаб, тинч-фаровон яшайдиганлар кўп. Аммо ношукр, бесабр, оилага эътиборсиз кишилар ҳам кўпаяётгани дилни хира қилади. Уларни тўғри йўлга бошлаш биздан меҳр-мурувват, илм ва фидойилик талаб этади.

? – **Энг кўп ўқийдиган китобларингиз? Диний манбалардан ташқари қандай мавзулардаги китобларни мутолаа қиласиз?**

! – Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф ва Шайх Нуриддин Холиқназар ҳазратларининг асарлари ва бошқалар. Тоҳир Маликнинг “Одамийлик мулки” ва улуғ алломаларимиз ҳаётига оид асарларни кўп ўқийман.

? – **Танлаган касбингиздан кўнглингиз тўлмаган пайтлари ҳам бўлганми?**

! – Алҳамдулиллах, бундай ҳаёл ҳеч кўнглимдан ўтмаган. Аксинча, мана шу касб орқали ҳурмат топганимдан, кўплаб инсонларга нафим тегаётганидан мамнунман. Тўғри, имомликнинг ўзига яраша машаққатлари бор. Лекин Аллоҳдан улуғ савоблар умид қилиш билан ҳар қандай қийинчилик осон бўлади.

Ўз мухбиримиз

Садоқатли шер

Қадим замонда бир мамлакатда оғир жазо тури бор эди. Айбдор инсон оч қолган шернинг ёнига ташланарди.

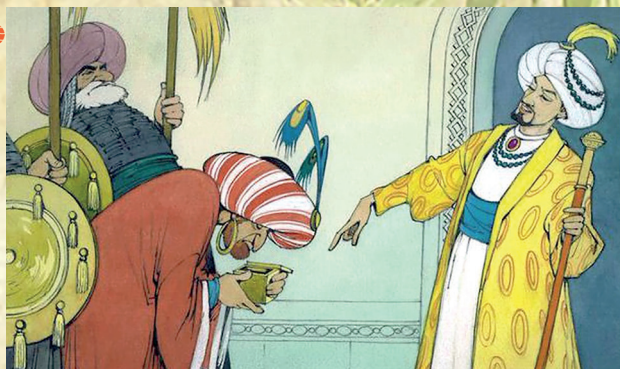
Кунларнинг бирида хожасидан қочган бир кул айбдор деб топилди. Уни жазолаш учун майдонга олиб чиқиб, оч шерни кўйиб юборишди. Шер кулга шиддат билан ташланаётиб бирдан тўхтаб қолди ва унинг қўлларини ялай бошлади. Томошабинлар ҳайратдан тош қотишди. Сўнгра аскарлар кулдан йиртқич нима сабабдан унга бу қадар меҳр кўрсатганини сўрашди. Кул қуйидагича жавоб берди: “Ўрмонда бир шернинг панжасига тикан санчилиб, жароҳатидан азият чекиб қаттиқ ўкирарди. Мен дарҳол унинг панжасидан тиканакни авайлаб суғуриб олдим. Шу тариқа иккаламиз дўст бўлиб қолдик”.

Халқ кулнинг ҳикоясидан қаттиқ таъсирланди. Кул ва шер озодликка чиқарилди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг айтган бу сўзлар нақадар гўзал:

الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، اَرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ.

“Раҳмлиларга Раҳмон (Аллоҳ) раҳм қилур. Ер юзидагиларга раҳм қилинглар, сизларга осмондаги Зот раҳм қилади” (Имом Абу Довуд ривояти).

Мурувватли вазир

Бир куни вазир аъёнлари билан куллар бозорига айлангани чикди. Вазир кулларни кўздан кечириш учун уларга яқинроқ жойга борди. Шунда ёши улуг куллардан бири унга: “Хожам, саллангизда доғ бор экан”, деди. Вазир салласини ечиб қўлига олди. Чиндан ҳам унинг салласида доғ бор эди. Демак, у кун давомида шу доғ билан юрган экан-у, ҳеч ким буни айтмаган.

Вазир бундан қаттиқ ғазабланди. Сўнгра атрофидаги аъёнларига: “Сизлар шунча вақт мен билан бирга бўлсангиз ҳам, шу ҳолатда юришимга кўз юмдингизми? Салламдаги доғни кўра туриб, сукут сақладингизми?!” деди ранжиб. Яна давом этиб: “Оддийгина бир кул мен учун ҳақиқий дўст бўлиб чиқишини тасаввур ҳам қилмагандим. Энди эса дўстим кул бўлишига асло рози эмасман, дарҳол уни озод қилинглар!” деди. Сўнгра вазир бу воқеа инсонлар ёдида қолиши учун қоғозга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: **“Мўмин мўминнинг ойнасидир”**, ҳадисларини ёзиб, жамоат жойларига илиб қўйишни буюрди.

المؤمن مِرَاةُ الْمُؤْمِنِ

“Мўмин мўминнинг ойнасидир” (Имом Бухорий ривояти).

«Кўкалдош» мадрасаси мударрисси
Охунжон АХМЕДОВ таржимаси

рида қуйидаги фикрларни баён қилган: “Фотиҳа сурасида 10 та нарса жамланган. Улардан “الله” (Аллоҳ), “الرب” (Рабб), “الرحمن” (Раҳмон), “الرحيم” (Раҳим) ва “المالك” (Малик) каби 5 та раббоний; “العبودية” (убудият), “الاستعانة” (ёрдам сўраш), “طلب الهداية” (ҳидоят сўраш), “طلب الاستقامة” (истиқомат сўраш), “طلب النعمة” (неъмат сўраш) каби бандага хос 5 та сифатлар бор. Шунингдек, ин-

“МАФОТИҲУЛ ҒАЙБ” асари ҳақида

“Китобут тафсири кабир” ёки “Мафотиҳул ғайб” (“Ғайб сирларини очувчи”) асари 16 жилддан иборат бўлиб, аллома ижодининг кейинги даврида ёзилган.

У бошқа тафсирлардан қуйидаги жиҳатлари билан ажралиб туради:

1. Оятларни оят ва ҳадислар билан шарҳлаш.
2. Оятларни луғавий изоҳлар билан тафсирлаш.
3. Қироат турлари ва усулларини баён қилиш.
4. Фикҳий масалаларни ёритиш, оятлардан чиқарилган ҳукмлар ҳақида сўз юритиш.
5. Оятларнинг нозил бўлиши ҳақидаги ривоятларни келтириш.
6. Оятларни зоҳирий маънолари билан шарҳлаш.
7. Муташобих оятларни таъвил қилишда чуқур кетмаслик.
8. Кавний (оламнинг яралиши)га доир оятларни фалсафий таҳлил қилиш.
9. Аввалги уламолар тафсирларидан унумли фойдаланиш.

Оятларни тафсир қилишда Муқотил ибн Сулаймон Марвазий, Абу Исҳоқ Саълабий, Муҳаммад ибн Жарир Табарий, Абу Бакр Боқилоний каби муфассирларнинг асарларидан унумли фойдаланилган¹.

Аллома Фотиҳа сурасининг ўзини 300 саҳифада² тафсир қилган. Сура тафси-

сон 5 та унсур – “بدنه” (жисмоний нафс), “نفسه الشيطانية” (шайтоний нафс), “نفسه الشهوانية” (шаҳвоний нафс), “نفسه الغضبية” (ғзабий нафс) ва “العقلي جوهره الملكية” (ақлий малакий жавҳар) дан ташкил топган. Шу беш унсур Аллоҳ таолонинг юқоридаги 5 та исм-сифати билан муолажа қилинади. “الله” (Аллоҳ) лафзи “العقلي جوهره الملكية” (ақлий малакий жавҳар) руҳиятда итоат ва ибодатга шавқ ва завқ ҳосил қилади.

بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ أَلَا (Рад сураси, 28-оят). “الرب” (Рабб) исми эҳсон ва яхшиликка чақириш билан банданинг гуноҳларни тарк этишга ундайди. “الرحمن” (Раҳмон) исми ғзабий нафс учун малҳам бўлади. Чунки бу исм қаҳр ва латифдан ташкил топган: الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ (Фурқон сураси, 62-оят). “الرحيم” (Раҳим) исми шаҳвоний нафсни даволайди. “مالك يوم الدين” калимаси эса жасад ва баданларни даволайди. Чунки бадан гуноҳ ишларни

қилишга жуда мойил бўлган нафсдир. Уни муолажа қилишда қаттиқ туриш керак. Шундагина у итоат қилади, гуноҳ ишларни тарк этиб, ибодатга киришади³.

Муаллиф барча оятларни уч жиҳатдан кўриб чиққан: зоҳирий (ташқи), ботиний

(ички) ва таркиб топиши (мураккаблиги). Уларнинг ҳар бири ўз ўрнида бир неча қисмга ажратилган. Айтиш жоизки, тафсир илми билан шуғулланувчи бошқа мусаннифлар бу жиҳатга деярли тўхталмаган.

“Баҳрул муҳит” тафсири муаллифи Абу Ҳайён (Фахриддин Розий вафотидан 50 йил кейин туғилган): “Фахриддин Розий тафсирида барча нарсаларни жамлаган”, деб ёзади³. Розийнинг тафсирини ўрганган олимлар ўртасида: “Розий тафсирини тўлиқ ёзишга улгурмаган. Балки Анбиё сурасигача ёзган. Қолганини шогирдлари ниҳоясига етказган⁴. Фахриддин Розийнинг тафсирини Аҳмад ибн Муҳаммад ибн Абул Ҳазм Маккий Нажмиддин Махзумий (вафоти ҳижрий 727 йил) тўлиқ шаклга келтирган⁵, деган қарашлар бор. Лекин “Мафотиҳул ғайб” тафсири бошидан охиригача бир хил услубда ёзилган...

Абдурасул АБДУЛЛАЕВ,
Ўзбекистон халқаро ислом
академияси докторанти

¹ “Тафсири Фахриддин Розий”, Дорул фикр. 2005. 12-бет.

² “Тафсири Фахриддин Розий”, Дорул фикр. 2005. 10-бет.

³ Шомий ибн Абдуллоҳ ибн Аҳмад. Атлас аъломул муфассирин. Риёз. 2022. 282-бет.

⁴ Шомий ибн Абдуллоҳ ибн Аҳмад. Атлас аъломул муфассирин. Риёз. 2022. 280-бет.

⁵ Мустафо Муҳаммад Ҳусайн Заҳабий. Ат-Тафсир вал муфассирун. Дорул ҳадис. Қоҳира. 2012. 1-жилд. 251-бет.

Аллоҳ таоло зарра миқдорича солиҳ амални ҳам зое қилмайди. Бу ҳақда Қуръони каримда: **“Бас, кимки (дунёда) зарра миқдорида яхшилик қилган бўлса, (қиймат куни) уни кўрар”**, дея марҳамат қилинади (Залзала сураси, 7-оят).

Табассум ҳам ибодат

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам амалларни кичик санамасликка, киши қўлидан келган ҳар қандай солиҳ амалга шошиши даркор эканини таъкидлаганлар. Абу Зар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Менга Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: **“Яхшиликдан бирор нарсани кичик санаманг, ҳатто биродарингизга очик юз билан юзланишингиз ҳам (яхшиликдир)”**» (Имом Муслим ривояти).

Динимиз қовоқ солиб ёки қаҳқаҳа отиб юришдан ҳам қайтаради. Вижорли ва хушқайфият билан юришга буюради. Бу борада Сарвари оламда биз учун катта намуна бордир.

Саҳоба Абдуллоҳ ибн Ҳорис розияллоҳу анҳу айтади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан кўра кўпроқ табассум қиладиган бирор кишини кўрмадим”. Ойша онамиз айтади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам аёллари билан холи қолганларида энг мулоийм, карамли, сертабассум бўлар эдилар”.

Жарир розияллоҳу анҳу айтади: “Мусулмон бўлганимдан буён қачон Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўрсам, албатта, у зот менга табассум билан қараганлар”.

Демак, динимизда табассум одатий амал эмас, балки ибодат ҳисобланади. Бу жуда осон, гуноҳларни кетказувчи, жаннатга етакловчи амалдир. Лекин, таассуфки, бугунги кунда Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг ушбу суннатларига амал қилмай қўйганмиз. Аслида ҳозир жуда кўп ижтимоий муаммоларимизнинг ҳал бўлиши биргина шу суннатга боғлиқ. Оилада, ишда, кўча-кўйда бир-биримизга самимий табассум қилсак, бир-биримизга меҳр-оқибатимиз зиёда бўлади. Яқинларимиз, ёру дўстларимизга табассум билан қарашга, уларга хушқайфият улашишга нима етсин?!

Хулоса қилиб айтганда, биз мўмин-мусулмонлар ҳар қандай солиҳ амални бажаришга ҳарис бўлишимиз, амалларни ажратмасдан ихлос билан адо этишимиз лозим.

Ҳар бир ишда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларига амал қилиш насиб этсин.

Обиджон ИСМОИЛОВ,
Сариосиё тумани “Имом Низомиддин
Сангардакий” жоме масжиди имом-хатиби

Мубоҳ

“Мубоҳ”, луғатда “ҳалол қилинган” деганидир. У “ман қилинган”нинг зиддидир.

Мубоҳ шариатда қилиш ёки қилмасликда банданинг ихтиёри бўлган ишдир. Динимиз қилишни талаб қилмаган ҳамда қайтармаган ишлар ва истёмолини ман этмаган нарсалар мубоҳ ишлар ва нарсалар ҳисобланади. Масалан: сафар қилиш, бирор кишига тегишли бўлмаган дарахтлар мевасини ейиш мубоҳдир. Мубоҳ ишни

қилиш ёки қилмаслик билан савоб, гуноҳ бўлмайди.

Қуръони карим ёки суннатда қилса, гуноҳ йўқлиги айтилган ишлар мубоҳга мисол бўлади.

Масалан: «(Тул) хотинларга совчиликни ишора (таклиф) қилишингизда ёки (уни) ичингизда пинҳон сақлашингизда сизлар учун гуноҳ йўқ» (Бақара сураси, 235-оят);

«(Маҳр) белгилангандан кейин ўзаро келишсангиз (хотин ўз маҳридан кечса), сизлар учун гуноҳ йўқдир» (Нисо сураси, 24-оят).

Исломда “Нарсалар бўйича асос қоида бу уларнинг мубоҳлигидир” деган фикр ҳай қоида бор. Шунга биноан бошқа шаръий далил келиб, бу ҳукми қайдламагунча нарсаларнинг ҳукми мубоҳ бўлиб туради.

Мубоҳ ишлар шариатнинг рухсат бериши, олдин тақиқланган нарсадан тақиқнинг бекор бўлиши билан билиниши мумкин.

Шариат мубоҳ қилган нарсани, масалан, даладаги ўтти, ўтинни бирор киши ўзига мулк қилиб олса, унинг мубоҳлиги йўқолади.

Мубоҳлик шариат томонидан бўлган бўлса, у тўхтамайди. Чунки ваҳий тўхтаган. Масалан, Рамазон ойида сафар қилган кишига рўзасини очишига рухсат бор. Бандалар томонидан қилинган мубоҳ баъзи сабабларга кўра тугаши мумкин. Жумладан, муддати тугаши, айтилган шарт йўқолиши билан. Масалан, бир киши бировга ўзига тегишли мулкдан бир ой фойдаланишга рухсат берган бўлса, бир ой ўтиши билан бу рухсат, яъни мубоҳлик тугайди.

Жамшид ШОДИЕВ тайёрлади.

Қудуққа қулаган қавм

Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади: “Од, Самуд ва қудуқ эгаларини ҳамда бу орадаги асрларни эсла”.

“Тафсири Ҳилол”да ушбу оят қуйидагича шарҳланган: «“Қудуқ” деб таржима қилинган араб тилидаги “расс” сўзи ичи нураб турган қудуққа нисбатан қўлланади».

Ривоятларда келишича, жиноятчи қавм қудуқ атрофида ўтирганларида, у қулаб, ҳаммалари ичига тушиб ҳалок бўлишган. Баъзи тафсирчилар бу Солиҳ алайҳиссалом қавми, десалар, бошқалари Шуайб алайҳиссалом қавми дейдилар. Ибн Жарир Табарий эса, улар Ухдуд эгаларидир, деганлар. Ухдуд ҳақида Буруж сурасида сўз юритилган.

Шайх Алоуддин Мансур оятдаги “қудуқ эгалари” иборасини Шуайб алайҳиссаломни ёлғончи қилганлари сабабли қудуққа қулаб ҳалок бўлган кимсалар деб тафсир қилган.

Ибн Касир “Қисаси анбийё” китобида оятда зикр этилган қудуқ эгалари ҳолатини қуйидагича баён қилади: «Абу Бакр Накқош айтади: “Расс аҳолисининг қудуғи бор эди, қавм сув ичиш ва ерларини суғориш учун ундан фойдаланар эди. Улар ўз подшоҳларини жуда яхши

кўрардилар. У вафот этганида, улар қаттиқ қайғурдилар.

Ўлимидан бир неча кун ўтгач, шайтон ўлган подшоҳ киёфасида зоҳир бўлади ва: “Мен сизнинг подшоҳингизман, мен ўлмаганман, вафотимдан кейин сизлар ўзингизни қандай тутишингизни билиш учун яширинган эдим”, деди. “Подшоҳ”ни кўрган одамлар жуда хурсанд бўлишди. Шайтон одамларга улар билан ўзи ўртасида девор қуришни буюрди ва бундан буён энди ҳеч қачон ўлмаслигини айтди.

Одамларнинг кўпчилиги шайтонга ишонишди, ҳатто “подшоҳ”га сажда қила бошлашди. Аллоҳ таоло уларга бир пайғамбар юборди ва “подшоҳ”нинг шайтонлигини халққа билдирди. Пайғамбар алайҳиссалом шайтонга ибодат қилишдан қайтарди ва фақат Аллоҳ таолога сажда қилишга чақирди. Қавм пайғамбарга итоат қилишдан бош тортди ҳамда сўзларини пайғамбарини рад этиб, кейин ўлдирдилар ва қудуққа улоқтирдилар. Натижада қудуқдаги сув қуриб қолди. Фаровонликка ўрганиб қолган исёнкор халқ очлик ва ташналикка дучор бўлди. Боғлари қуриб, шаҳар ва уйлари ҳувиллаб, ҳеч ким омон қолмади. Юртларига жинлар ва йиртқич ҳайвонлар келиб жойлашди ва шундан бери у ерга одамзод қадам босмайдиган бўлди”.

Тошкент ислом
институтини ўқитувчиси
Пўлатхон КАТТАЕВ
тайёрлади.

Ўзда қандай овқатланиш керак?

Ўз мавсумида сергўшт, қовурилган, ёғли ва дудланган таомларни камроқ ейиш керак. Чунки бу маҳсулотлар танада кислотани кўпайтиради. Бунинг ўрнига қатик, сузма ва мевалар, полиз маҳсулотларини кўпроқ истеъмол қилиш фойдалироқ. Улар организмни керакли моддалар билан талаб даражасида таъминлайди. Ўз кунлари ширинлик ва шу каби турли пишириқлар ейишни ҳам камайтирган маъқул.

Гилоснинг фойдалари

Гилос парҳезбоп мева. У тана вазнини соғлом сақлашга, ичак тизимини яхшилашга, холестеринни камайтиришга ва юрак хасталигида ёрдам беради. Қондаги қанд миқдорини меъёрда сақлайди.

Артрит, ревматизмдан азият чекадиган кишилар кунига ҳеч бўлмаганда 10–15 дона гилос ейиш ва шарбат тайёрлаб ичиш фойдалидир. Бир литр қайнаб турган сувга бир ҳовуч гилос солиб, паст оловда 7 дақиқа қайнатилади ва оловдан олиб, 20 дақиқа тиндирилгач, докада сузиб олинади. Дамламани кунига ярим литрдан бир литргача ичиш мумкин.

Укроп уруғи чойи

Қон босими юқори бўлган кишиларга қуйидаги чой ниҳоятда фойдалидир. Чойнакка бир ош қошиқ укроп уруғини солиб, устига 0,5 литр қайноқ сув қуйиб, дамланг. Чойни кунига 1–2 маҳалдан ичинг. Бу муолажа орқали юқори қон босими меъёрлашади, ошқозон ва ичак бузилишлари олдини олади.

Шифобахш шарбат

Қони кам инсонларга ушбу шарбатни ичиш тавсия этилади.

300 гр. майдаланган сабзи, 300 гр. майдаланган лавлаги 300 гр. асалга қўшиб аралаштирилади ва тиндириб сўнг ичилади. Нонуштадан олдин 1 ошқошиқдан кунига 1 маҳал ичилади. Бир ҳафтада гемоглобин меъёрга тушади.

Интернет манбалари асосида тайёрланди.

Омон бўлсин доим яхши одамлар...

ВАСИЯТ

Агарда мен дардга чалиниб,
Ўлим тўшагига михлансам.
Қуръон ўқинг такрор ва такрор,
Оху фиғон кўтарманг зинҳор!

Энди дўхтир, табиб керакмас,
Беморлардан сўранг ҳолимни.
Қуръон ўқиб етказсангиз, бас,
Ар-Раҳмонга дарду ноламни!

Кўзим кўрмай қолган бўлса ҳам,
Қулоқларим эшитмаса ҳам,
Қалб ярамга ягона малҳам –
Қироатдан тўхтаманг ҳеч ҳам!

Дабдабали қилманг қабримни,
Хурофотга тўлмасин олам.
Яхшилар билса, бас, қадримни,
Хатм Қуръонлар қилингиз, болам!

Исмаи ИСМОИЛОВ,

Қорақўл тумани “Қобул ота” жоме
масжиди имом ноиби

АЛЛОҲ РОЗИ БЎЛСИН ДЕСАНГ

Билсанг, дунё бир омонат,
Жон омонат, умр омонат,
Унга қилма ҳеч хиёнат,
Аллоҳ рози бўлсин десанг.

Ота-онанг рози айла,
Кўз қароғим деб авайла,
Хизматига белинг бойла,
Аллоҳ рози бўлсин десанг.

Илм олгин, илм ўргат,
Амри маъруф – зўр насиҳат,
Мункар ишни қилма ҳеч вақт,
Аллоҳ рози бўлсин десанг.

Бардавом бўл ибодатда,
Ҳаловат бор саховатда,
Тилинг бўлсин салаватда,
Аллоҳ рози бўлсин десанг.

Каримқул МАВЛОНОВ,
Бекобод тумани

ЯХШИ ОДАМЛАР

Бева-бечорага яхшилик қилар,
Етим-есирларнинг бошин силар.
Айтган сўзларида яхшилик тилар,
Пойига тўшангиз алвон гиламлар,
Омон бўлсин доим яхши одамлар.

Яхшига яқин юр, чопар омадинг,
Кўпайиб кетади молу давлатинг,
Нуриддин, яхшилик бўлсин одатинг,
Юракда қолмасин дарду аламлар,
Омон бўлинг, доим яхши одамлар.

Нуриддин БОБОЖОНОВ,
Амударё тумани

ТАВБА

Сен Ғафурсан – кечиргувчи Зот,
Ёлғиз Сендан сўрайман паноҳ.
Шайтонга ҳеч изн бермагин,
Нафсимга қул қилмагин, Аллоҳ.

Тавба қилдим, кечир, ё Раббим,
Раҳматингдан узмаймиз умид.
Ҳар ишингда ҳикмат бор, Раббим,
Ҳар тақдирдан розимиз, Самад.

Бегойим АБДУМАНОБОЕВА

ТЎҒРИ ЙЎЛГА БОШЛАГИН

Сафари қарибди келиб интиҳо,
Ширин жони чиқиб, музлабди тана.
Охир қандай бўлди-ю, қандай ибтидо?
Қабртошга битилди у ўлган сана!

Алқисса, дунёдан ўтмоқлик оғир,
Ажр-савоб тўплаш эмасдир осон.
Келар кун келади барибир охир,
Фақат оғир келсин савоблар томон.

Диндошим, Қуръонни қўлингга олгин,
Юракка жойлагин оятин, сўзин.
Энг чиройли жумла, бир қулоқ солгин:
“Иҳдинас сиротол мустақийм...”

Рухшона САИДМУРОДОВА,
Боёвут тумани

ЎГИТ

Қилдим ғирромлик, гапирдим ёлғон,
Қурдим бир эмас, бир нечта қўрғон.
Ҳамроҳим эди у маккора шайтон,
Одам эдим-да, гуноҳкор нодон.

Вақт оздир, оздир имконим,
Яқин қолди, охир замоним.
Амаллар оз, камдир савобим,
Кетмоқдаман ўйлаб надоматим.

Ёрлақаб МАМАТКАРИМОВ,
Боёвут тумани

ИЛТИЖО

Кимгадир ёқмадим, кимнидир
Ногаҳон оғритдим дилини.
Розилик талашиб олмадим,
Синдириб қай банда кўнглини.

Кабиру сағиру гуноҳлар,
Қилдимми, билиб ё билмайин.
Чорасиз қолгайман сўроқлар,
Жавоби топилмас нетайин.

Шу онда ягона тилагим,
Аллоҳим, жамолнинг насиб эт.
Яшашдан шу эди мақсадим,
Орзуим руҳим-ла олиб кет.

ЁЛВОРАМАН ШИКАСТА

Ибодатга шайланган чоғим,
Шайтон бўлар илк ҳамроҳим.
Ва қалашиб ётган ишимга
Қаратади менинг нигоҳим.

Этагимдан тинмай тортқилар,
Олиб кетар хаёлларимни.
Эргашаман унга ортқилаб
Зил-залвордек гуноҳларимни.

Кўз ёшларим юракка иниб,
Ёлвораман Ҳаққа шикаста.
Шайтон маҳзун кетар бош эгиб,
Менинг бошим турар саждада!

Маъсуда ҚИРҒИЗОВА,
Уйчи тумани

ДАЪВАТ

Шукр қилайлик, дўстим,
Умр ўтиб бормоқда.
Ҳадемай бўлиб қолар,
Адолатли Маҳқама.

Шундай экан, диндош дўст,
Шайтон ишларин ташланг.
Бўлди! Ундан воз кечиб,
Тезда тоатни бошланг.

Руҳингиз бўлгай тетик,
Қоматингиз доим тик,
Қалбда бўлмайди кемтик,
Қазо бўлмаса намоз.

Дунё – синов майдони,
Тақво бўлгани яхши.
Ҳар банданинг амали
Эрур ҳаётин нақши.

“Мўмин ойна мўминга”,
Деганлар Расулуллоҳ.
Шу боис хурсанд бўлинг,
Қилсам доим мавъиза.

Ҳаддим сиғиб, дўстим деб
Қилдим сизга далолат.
Чин дилимдан тилайман
Сизга ҳузур-ҳаловат.

Ҳаловатга етмоқ-чун
Ҳалолликдир кафолат.
Саодат калитидир
Яратганга садоқат.

Шайтон йўлига юриш
Ҳам гуноҳ, ҳам хиёнат.
Дунё ўтиб кетади,
Бизни кутар қиёмат...

Саъдуллоҳ БАРАКА,
Жиззах шаҳри

Аҳлингизни асранг

* * *

Аллоҳ таоло айтади:
«**Аҳлингизни намозга
амр эт ва ўзинг унга
сабр қил. Сендан
ризқ сўрамасмиз.
Биз сенга ризқ бе-
рамиз. Оқибат эса
тақвоникидир**» (Тоҳо
сураси, 132-оят).

“Эй Набий, аҳлингизни
намозга буюр, уларни
намозни қоим қилиш
билан Аллоҳнинг
азобидан қутқар. Уни
адо этишда сабрли бўл.
Биз сендан мол-мулк
сўрамаймиз, балки Биз
сени ризқлантирамыз
ва сенга ато этамыз.
Намозни адо этар-
кансан, ризқ сен ўй-
ламаган тарафдан
келур. Дунё ва охи-
ратдаги яхши оқибат
тақво аҳли учундир”.

*Ибн Касир тафсири ва
“Тафсири муяссар”дан.*

* * *

Саъд ибн Абу Ваққос
розиаллоху анҳудан
ривоят қилинади:

«Биз Расулуллоҳ
соллаллоху алайҳи
ва салламнинг ҳузур-
ларида эдик. У зот:
“**Биронтангиз бир
кунда мингта ҳасанот
касб қила оладими?**”
деб сўрадилар. Ўтир-
ганлардан бири:
“Мингта ҳасанотни
қандай қилиб олиш
мумкин?” деди. Расу-
луллоҳ соллаллоху
алайҳи ва саллам: “**Ким
юзта тасбеҳ айтса,
мингта ҳасанот ёзи-
либ, мингта хатоси
ўчирилади**”, дедилар.

Имом Муслим ривояти.

Хислатли инсон эди...

Обидхон қори Турсунов 1900 йили Наманган вилояти Уйчи тумани Жийдакапа қишлоғида таваллуд топган. Ёсини танибдики, асаларичилик билан шуғулланди.

Обидхон бошланғич таълимни она-сидан олди. Сўнгра Наманган шаҳрига қатнаб “Мулла Қирғиз” (ҳозирги “Ҳидоят”) мадрасасида мударрис бўлиб ишлаган Абдужалил Охун ўғли Ғафур қори ўғли Ҳамидхон махсумдан, унинг ўғли Маъсумхон домладан таълим олди.

Кейинчалик Наманган шаҳри Исфархон мавзесида яшаб ўтган Саидкомил ўғли (машҳур абрабандчи – атлас тўқиш учун ипакни боғлаб, гул туширувчи) Абдулхай махсумдан ва Музаффархон қори Аҳмедовдан тафсир, ҳадис, ақида илмларни пухта ўзлаштирди.

Обидхон қори Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларининг “Дил ба Ёру даст ба кор” ўғитларига асосан ота касбини танлади ва 1932 йилда Наманган қишлоқ хўжалик техникумининг асаларичилик бўлимини битирди.

Обидхон қори Қуръони каримни ёд олиб мураттаб қорига айланди. Ўзининг таъкидлашича, Наҳл сурасини тақрорлаб юрар, оятлари маъносини тафаккур қилар эди: «(Эй Мухаммад!) **Раббингиз асалариларга ваҳий (буйруқ) қилди: “Тоғларга, дарахтларга ва (одамлар) барпо қиладиган нарсаларга ин қу-**

рингиз. Сўнгра турли мевалардан еб, Парвардигорингиз (сиз учун) қулай қилиб қўйган йўллардан юрингиз!” Уларнинг қоринларидан одамлар учун шифо бўлган турли рангдаги шарбат (асал) чиқур. Албатта, бунда фикр юритадиган қавм учун алоҳид бордир» (68–69-оятлар).

Обидхон қори ўзи меҳр қўйган касб билан бир умр шуғулланди. Жийдакапа қишлоғидаги Бобур ва Мирзо Улуғбек номидаги жамоа хўжаликлари асаларичилигини ривожлантиришга катта ҳисса қўшиб яшади.

“Аллоҳ таолонинг мўъжизаси ҳисобланмиш асалари гўзал хислатларга эга. Биринчидан, болари энг покиза ҳашорат ҳисобланади. Агар нопок жойга тасодифан тегиб кетса, ўз инига, яъни оиласига қайтиб келмайди. Ўзи сезмаган ҳолда келиб қолса, ин соқчилари уни аяб ўтирмайди. Бу ҳолатни бир неча бор кузатганман. Асаларининг яна бир олийжаноб хислатини таъкидлаб: “Бир асалари узоқ парвоздан сўнг бир гулга қўниб унинг шираси (нектари)дан фойдаланган бўлса, ўша гулга бошқа бир асалари беҳуда қўниб вақтини бекорга ўтказмасин деб махсус белги қўйиб кетади”, дер эди у киши.

“Қанийди, биз, инсонлар ҳам дўстлик-биродарликни эъозласак, ноўрин оврагарчиликларга, сарсонгарчиликларга барҳам берсак”, деб кўп панд-насиҳат қиладиган хислатли инсон эди.

Раҳматли Обидхон қорининг бундай халқчил чорлови Уйчи тумани Жийдакапа қишлоғидаги “Обидхон қори” (ўз номига қўйилган) жоме масжидининг барпо этилишида асосий мезон бўлди. Жийдакапа халқи ва қори аканинг фарзандлари Иброҳим ҳожи, Исмоил ва Абдулбоқи ҳожиларнинг саъй-ҳаракатлари билан бунёд этилган жоме масжид ҳозирда 4000 дан ортиқ намозхонга хизмат қилмоқда.

Обидхон қори аканинг (1900–1992 йиллар) охиратлари обод бўлсин.

Шогирдлари номидан
Нормирза ҳожи РАҲМАТОВ

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

«Бас, Аллоҳ сизга ризқ қилиб берган нарсалардан ҳалол-пок ҳолда енглар. Ва агар Унгагина ибодат қиладиган бўлсангиз, Аллоҳнинг неъматига шукр қилинглар» (Наҳл сураси, 114-оят).

Тақдир тақозоси билан поездда бир неча кунлик узоқ сафарга чиқдим. Купедаги ҳамроҳим кўнгли очик, яхши инсон экан. Узоқ йўлда бундай ҳамроҳлар билан зериқмайсан, киши. Йўл-йўлакай танишиб, чиқишиб олдик. У Россияга фарзандларини кўргани кетаётганини айтди:

– Санкт-Петербургга кетяпман, болаларнинг иккитаси ўша ёқда. Бир хабар олиб келай. Боласи тушмагурлар икки йилдан ошди, келай демайди, яхшиям телефон бор, гаплашиб турамиз, аммо уларни соғинамиз, кўргимиз келади. Яна икки фарзандимиз пойтахтда ишлайди, – дея ҳамроҳим хўрсиниб қўйди.

Шеригимнинг гап-сўзларидан англадимки, у зиёли одам экан. Унинг кўнгли нотинчлигини сездим. У гоҳо ҳаёлга чўмади, бир нуқтага тикилганича ўйланиб қолади.

Шу пайт у:

– Болалар нима иш қилади? – деб сўраб қолди.

– Катта ўғлим қурувчи, иккинчиси – тадбиркор. Худога шукр, уч қизим бор, уйли-жойли, ўзларидан тинчиб кетишган, – дедим мамнун оҳангда.

– Жуда бахтли инсон экансиз, – деди у. Сўнгра:

– Икки ўғлим амалдор. Қўлида кўплаб одамлар ишлайди. Аммо ҳашаматга берилган. Топиш-тутишларига ҳаром аралашиб қолмаяптимикин, деб гумон қиламан. Шу ўй мени қийнайди. Гоҳида улар олиб келган ҳадяларини ҳам рад қилгим келади. Лекин уларнинг дили оғришидан қўрқаман. Ахир ҳаром луқмани қандай ейман? Болаларим ҳам ундан ҳазар қилса дейман. Ҳаром

луқма аралашган оилада барака бўлмайди, ибодатлари ҳам зое бўлади. Охирати куйиб кетмасмикин?! Шундан қўрқаман. Хуллас, аросатда қолганман, биродар, – дея у сўзини якунлади.

Унинг сўзларидан бир воқеа эсимга тушди. Собиржон ака деган касалхонада қоровул бўлиб ишлайдиган покдомон қўшнимиз бўларди. Уйлари эскириб қолганлиги боис бузиб, янги иморат қура бошлаган кезлари усталарга: “Бу қурилиш материалларини керакли жойга ишлатинглар. Лекин мана бу учта тахтани зинҳор ишлатманглар, булар менга ҳалол эмас”, – деди. У кишининг бу сўзлари ҳеч қулоғимдан кетмайди. Шу инсондаги ҳалоллик, тақводорлик бизда ҳам бўлсайди деб қоламан.

Ҳамроҳим ҳам Собиржон ака сингари ҳалол инсон экан. Унга қийналиб юрмасдан фарзандларига ётиғи билан тушунтиришни маслаҳат бердим. Ахир ота болалари учун доим жавобгар эканлигини таъкидладим. У киши бундан бироз енгил тортди.

– Тўғри айтасиз, фарзандлар катта бўлсада, биз учун бола. Уларни тўғри йўлга бошлаш – вазифамиз. Сиз айтгандай қила қолай, – деди ўзига ишончи ортиб.

Қани энди ҳаётда ҳамроҳим сингари ҳалол, пок ва самимий одамлар кўп бўлса...

Ҳамза Исмоил ўғли ЭШНАЗАРОВ,
Мирзаобод тумани

Тарихи Муҳаммадий

(Давоми. Бошланиши ўтган сонларда.)

УҲУД ҒАЗОТИ

Ўзи Уҳуд майдонига қараб жўнади. Кўрдик, бу уруш мусулмонлар зиёнига айланибдур. Расулulloҳнинг вужуди-шарифлари, бош-оёқлари дегудек бир қанча жойлари яраланибдур. Буни кўриб тоқат келтиролмай, қилич олиб урушга кирди. Душманлар томонидан Ҳаббоб деган киши бу муборак хотунни нишонга олиб ўқ отди. Араблар одатича, хотун ва болаларни ўлжа олиш [бор] бўлса ҳам, аларни уриш, ўлдириш йўқ эди. Аммо ул номарднинг отган ўқи Умму Айманга тегиб, [у] йиқилди. Бу қилган ишига мақтаниб, у душман қаттиқ кулди. Расулulloҳ буни пайқаб турган эдилар. Бу ҳолни кўриб, қаттиқ ҳафандилар. Ёнларида ўқ отиб турган Саъд ибн Абу Ваққосга учида тиғи йўқ қуруқ ёғоч ўқ олиб бердилар:

– Бунинг билан у душмандан Умму Айман қасосини қайтаргил, – дедилар. Сўнгра Саъд Абу Ваққос тиғсиз ёғоч ўқни унга қаратиб отган эди, хато қилмай, бўғизига тегиб, шул онда йиқилди. Бунинг чалқанча тушиб йиқилганини кўриб, Расулulloҳ ҳам кулдилар. Бир зум илгари Умму Айман йиқилганида бу душман хуш бўлиб кулган эди, хиёл ўтмай бу иш ўз бошига тушди. Буни кўриб Расулulloҳ:

– Эй Бори Худоё! Умму Айман қасосини Саъд қайтарди, анинг дуосини Сен ҳар вақт ижобат қилгил, – дедилар. Шунинг учун бу дуо баракотидан Саъд ибн Абу Ваққоснинг дуолари ҳамиша мақбул эди.

Маълумдурки, ушбу Уҳуд урушида душманларнинг сони уч мингга яқин эди. Буларга қарши қўйилган Ислом қўшини мингга етмас эдилар. Юқорида айтилишича, уруш бошланиши билан мусулмонлар ғалаба қозонган бўлсалар ҳам, ўзлари сабаб бўлиб, бу ғалабани қўлдан чиқардилар. Мана шунча кўп душман аскарлари ичида қанча баҳодирлар бор эрса, барчалари

Расулulloҳни ўлдирмак қасдида устиларига ҳужум қилишиб кўрди. Лекин Аллоҳ таоло Пайғамбаримизни сақлаб, алардин ҳеч бирлари мақсадларига ета олмади ва бир неча саҳобалардин бошқалари, айниқса, юқорида номлари ёзилмиш ўн тўрт одам ўлимга бош боғлаб, жонбозлик билан Расулulloҳни душмандан қўриқладилар. Ҳақиқатда эса:

وَاللّٰهُ يَعْصِيْكَ مِنَ النَّاسِ

“Валлоҳу яъсимука минан-нос”, яъни “Аллоҳ таоло сени душманлардан сақлайди”, деган оят нозил бўлиб [Моида, 5/67], шунинг мазмунича, аларнинг ёмон қасдидан Пайғамбаримизни Аллоҳнинг Ўзи асради. Бу оят ифода қилган Аллоҳнинг ваъдаси чин бўлди.

Расулulloҳнинг муборак менгзалари қаттиқ яраланган эди. Душманлардан бирининг отган тоши юзларига тегиб, унинг зарбидан дубулға ҳалқаси юз суяқларига ботиб кетди. Ҳазрати Убайд бу ҳалқани чиқармоқчи бўлиб, қўллари билан тишлаб тортганида, олдинги икки тишлари қўмурилиб кетди. [Пайғамбаримизнинг] муборак юзларидан ва тишларидан тўхтамай қон оққали турди. Лекин Расулulloҳ ерга оқиб тушгали қўймай, суртиб турдилар.

– Агар қоним ерга томса, буларга осмондин бало азоби тушгай, – дедилар. Шу чоғда Расулulloҳга қаттиқ чанқоқлик ет-

ганини билиб, ҳазрати Али қалқонларини тўлдириб сув келтирдилар. Узун туриб, сувнинг ранги ўзгариб қолгандан уни ичмадилар. Дарҳол Муҳаммад ибн Маслама қаердандир бир идишда тоза сув келтирди. Ундин қониб ичиб, ҳаққиға дуо қилдилар.

Шу орада ҳазрати Фотима бошлиқ бир неча Мадина хотунлари келишди. Расулуллоҳни бу ҳолда кўришиб хотунлар йиғлашиб кетдилар. Бош-кўзлари қонга бўялганини кўриб ҳазрати Фотима чидай олмай, Расулуллоҳни қучоқлаб кўп йиғлади. Сўнгра ҳазрати Али сув қуйиб, қонли яраларини ювди. Яраларининг оғзи очилиб кетганликдан қайтадан қон оқа бошлади. Фотима буни кўриб, куйдирган бўйранинг кулини яраларига сепди. Шу билан қон тўхтади¹.

Яна шу ўртада душманлардан бир бўлук кишилар тоғ устидан кўриниш қилиб, мақсадлари шул томондан ҳужум қилмоқчи эдилар. Расулуллоҳ аларни кўриб:

– Эй Бори Худоё, кофирлар мўмин куллариингни енгиб, алардин юқори турмоқлари лойиқ бўлмағай. Сенинг ёрдамнинг билан ҳар вақт қувват топқаймиз. Йўқ эрса, булар билан урушмоққа бизда куч йўқдур, – дедилар.

Буни онглаб, ҳазрати Умар бошлиқ бир неча муҳожир саҳобалар аларга қарши чиқиб, тоғ устидан қўғлаб тушдилар. Мана бу оят шу чоғда нозил бўлди:

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Вала таҳину вала таҳзану ва анту-мул-аълавна ин кунтум муъминин” [Оли Имрон, 3/139], яъни *“Бўшашманглар, қайғурманглар, албатта, сизлар устун-дурсизлар, агар чин мўмин эрсанглар”*, демакдур.

Бу оятда мўминлар учун бек улуг башорат бордур. Чунки унинг мазмунича, ҳар вақт устунлик ва ғолибият ҳақиқий мўминларга хос сифатлардандур. Чунки бу дунё майдони бўлса, мўминлар учун синаш ўрнидур. Аллоҳ таоло мўминларни уруш кунларида гоҳи енгиш, гоҳи енгилиш билан синаб боқадур. Агар мусулмонлар чин

мўминлик мақомини сақлай олсалар, ҳар ишнинг сабабини ўз ўрнида қилсалар, энг сўнгги ғалабани қозонишларида ҳеч шакшубҳа йўқдур. Юқориги оят устига мана бу ҳадис бордурким, Расулуллоҳ айтдилар:

– **الإِسْلَامُ يَغْلُو وَلَا يَغْلَى**

“Ал-исламу яълу ва ла юъла”,² яъни *“Ислому устун бўлур, остин бўлмас, ғолиб келур, мағлубиятда қолмас”*, демакдур.

Энди юқорида айтилмиш оят ва ҳадисдан чиққан маънога қаралса, кулликда қолган, бутун ҳуқуқларидан ажраб, асоратга тушган мусулмонлар ҳақида қандоқ ҳукм чиқарса бўлур? Тушунган ҳар бир одам буни ўзи билур.

Яна мақсадга келайлик. Расулуллоҳ урушда олган жароҳатларининг кўплигидан, шу кунги пешин намозини туриб ўқишга кучлари келмай, ўлтириб ўқидилар. Саҳобалар ҳам кўпчиликлари ярадор ва мажруҳ бўлганликларидан алар ҳам ўлтириб иқтидо қилдилар. Шундоқким, ҳазрати Талҳа ибн Убайдуллоҳ (розияллоху анху) бу урушда етмиш неча жойдин жароҳатланган эди. Яланғоч қўли билан душман қуролидан Расулуллоҳни кўриқлаб юриб, неча бармоқлари кесилди. Қон кўп оққанликдан қонсираб йиқилди. Буни кўриб Абу Бакр Сиддиқ анинг юзига сув сепиб эди, ҳушига келиши билан:

– Расулуллоҳ нима бўлди, у киши қандоқдур? – деб сўради. Омонликларини онглаб:

– Эй Абу Бакр, энди бизга ҳар қанча мусибат етса, осондур, – деди. Яъни, Расулуллоҳни тирик кўришдан умидлари узилмиш эди. Тирик-борликларини англагач, бунинг қувончлигида бошқа меҳнат-машаққатларини унутди.

Алихонтўра СОҒУНИЙнинг
*“Тарихи Муҳаммадий” асари*дан

Давоми бор...

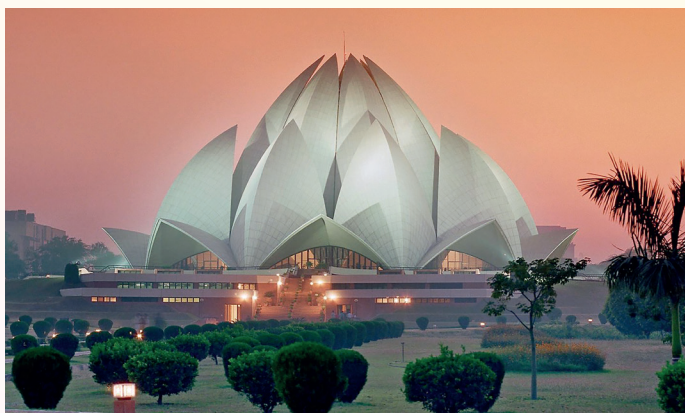
¹ Имом Бухорий. Саҳихул-Бухорий, 64/24.

² Имом Бухорий. Жаноиз, 79; Дорақутний. Суна, 3/252.

Им ривожланган ўлка

Ҳиндистон Осиёнинг жанубидаги йирик мамлакат. Бугунги кунда Ҳиндистонда 300 мингдан ортиқ масжид, 200 миллиондан ортиқ мусулмон бор. Бу ўлкага Исломнинг кенг тарқалгани хусусида турли қарашлар мавжуд.

Ислом дини келгунига қадар араб савдогарлари Ҳиндистоннинг ғарбий ҳудудлари билан олтин ва шу каби қазилма бойликлар ҳамда турли зиравор маҳсулотлар савдосини йўлга қўйган. Шу тариқа Ислом дини бу ўлкага кириб келган. Мусулмонлар ва ҳиндлар ўртасидаги савдо-сотиқнинг ривожланиши Исломнинг Ҳиндистон қирғоқ бўйидаги шаҳарларига кенг ёйилишига сабаб бўлди. Ҳиндистоннинг биринчи масжиди “Чераман Жума” жомеси 629 йилда биринчи ҳинд мусулмони Чераман Рави Варма томонидан Керала шаҳрида бунёд этилган.

Исломгача бўлган даврда Ҳиндистон бутунлай каста тизимига асосланган бўлиб, унда жамият алоҳида табақаларга бўлинган эди. Исломнинг кириб келиши жамиятда туб бурилишлар ясади. Чунки Исломнинг гўзаллиги, бағрикенглик ва адолат тарафдори экани бутун касталар вакиллари бир вақтнинг ўзида иймон келтиришига асос бўлди.

Ислом динини оммага кенг етказишда уламоларнинг ҳам хизмати катта бўлган. Кўплаб уламолар Ҳиндистон бўйлаб саёҳат қилиб, одамларга Ислом динини ўргатишни мақсад қилганлар. Уларнинг кўпчилиги таъаввуф таълимотини тарғиб қилган ва бу халқни ўзига жалб қилган.

Кейинчалик Маҳмуд Ғазнавий ва Муҳаммад Туғлуқ каби туркий саркардалар ҳинд жамиятининг диний ва ижтимоий тузилишини ўзгартирмасдан мусулмонларнинг сиёсий доираларини кенгайтirdилар. Улар даврида аҳоли оммавий Исломни қабул қилди. Кейинчалик Бобурийлар даврида ҳам диний эркинликка алоҳида урғу қаратилди. Бу эса мамлакатнинг ҳар томонлама ривожига туртки берди.

Баъзилар Ҳиндистоннинг аксарият аҳолиси Исломга мажбурий киритилган деб даъво қилсалар-да, далиллар бу фикрни умуман тасдиқламайди.

Агар Ислом зўравонлик ва уруш йўли билан тарқалган бўлса, бугунги Ҳиндистонда мусулмонлар сони жуда озчиликни ташкил қилган бўларди. Аммо бугун мусулмонлар мамлакатнинг барча ҳудудларида яшаб келмоқдалар. Бундан ташқари, Бангладешда 150 миллион мусулмонлар бор. Ғарбий Мьянма, Марказий Ҳиндистон ва Шри-Ланка шарқида ҳам аҳвол шундай. Бу эса Исломнинг Ҳиндистон бўйлаб тинч йўл билан тарқалганининг исботидир.

Ансориiddин МАМАРАСУЛОВ,

Тошкент ислом институти талабаси

